

Kocaeli’de Faaliyet Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarının Kurumsal Kapasitesi ve Örgütlenme Pratikleri

Institutional Capacity and Organizational Practices of Non-Governmental Organizations Operating in Kocaeli

Dr. Gökhan DURU

Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Antalya, Türkiye.

ORCID: 0000-0002-5633-8444

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK

Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Antalya, Türkiye.

suatkolukirik@akdeniz.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0399-666X

Makale Türü:

ARAŞTIRMA

Gönderilme Tarihi:

31 Mart 2026

Kabul Tarihi:

11 Mayıs 2026

Öz

Bu çalışma, Kocaeli’de faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasiteleri ve örgütlenme pratikleri üzerine kurgulanmıştır. Bilindiği üzere Kocaeli; güçlü sanayi kimliği, yoğun göç dinamikleri ve hızlı kentleşme süreçlerini yansıtan heterojen ve dinamik bir sivil toplum yapısına sahiptir. Çalışmada kentin sivil toplum potansiyelinin sunduğu güçlü yönler ile karşılaşılan yapısal sorunlar arasındaki ilişki sosyolojik perspektiften analiz edilerek, toplumsal karar alma mekanizmalarına katılım ve kamu-sivil toplum entegrasyonuna dair somut veriler ortaya konmaktadır. Habermas’ın kamusal alan kuramı, Gramsci’nin hegemonya kavramı, Putnam’ın sosyal sermaye yaklaşımı ve Beck’in risk toplumu kuramı teorik referans noktalarını oluşturmaktadır. Bu kuramsal zemin üzerine inşa edilen çalışmada karma yöntem tercih edilmiş; anket, mülakat ve gözlem teknikleri birlikte kullanılmıştır. Veri toplama sürecinin nicel aşamasında; 47 soruluk kapalı uçlu soru, 6 soruluk katılım düzeyi ölçeği ve sorun-öneri geliştirme odaklı açık uçlu sorular içeren yarı yapılandırılmış anket formu kullanılmıştır. Toplanan nicel verilerin dağılımını ve betimsel özelliklerini belirlemek gayesiyle SPSS 26 programı kullanılarak frekans, yüzde ve aritmetik ortalama değerlerine dayalı temel istatistiksel analizler yapılmıştır. Nitel aşamada ise 11 farklı tematik başlık altında yapılan derinlemesine mülakatlarla, nicel bulguların bağlamsal derinliği artırılmış, yorumlanmış ve verilerin bütüncül bir perspektifle analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonuçları bağlamında Kocaeli’de faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının niceliksel görünümüne karşın niteliksel açıdan kırılgan bir yapı sergilediği, finansal sürdürülebilirlik ve toplumsal güven ağlarındaki zayıflıkların ise söz konusu kuruluşların işlevsel hareket kapasitelerini önemli ölçüde sınırlandırdığı bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Sivil Toplum Yönetişi, Kurumsal Kapasite, Örgütlenme Pratikleri, Kocaeli.

Abstract

This study is structured around the institutional capacities and organizational practices of non-governmental organizations (NGOs) operating in Kocaeli. As is well known, Kocaeli possesses a heterogeneous and dynamic civil society structure that reflects a strong industrial identity, intense migration dynamics, and rapid urbanization processes. By analyzing the relationship between the strengths offered by the city’s civil society potential and the structural challenges encountered from a sociological perspective, this research provides concrete data regarding participation in social decision-making mechanisms and public-civil society integration. The theoretical framework is anchored in Habermas’s theory of the public sphere, Gramsci’s concept of hegemony, Putnam’s social capital approach, and Beck’s risk society theory. Built upon this theoretical foundation, the study employs a mixed-methods research design, integrating survey, interview, and observation techniques. In the quantitative phase of the data collection process, a semi-structured survey form was utilized, consisting of 47 closed-ended questions, a 6-item participation level scale, and open-ended questions focused on problem-solving and proposal development. To determine the distribution and descriptive characteristics of the collected quantitative data, basic statistical analyses based on frequency, percentage, and arithmetic mean values were conducted using SPSS 26 software. In the qualitative phase, the contextual depth of the quantitative findings was enhanced and interpreted through in-depth interviews conducted under 11 different thematic headings, allowing for a holistic analysis of the data. The results of the research indicate that despite the quantitative prevalence of NGOs operating in Kocaeli, they exhibit a qualitatively fragile structure. Furthermore, it was found that weaknesses in financial sustainability and social trust networks significantly limit the functional operational capacity of these organizations.

Keywords: Civil Society, Civil Society Governance, Institutional Capacity, Organizational Practices, Kocaeli.

Giriş

Modern demokrasilerin ve kentsel yönetim mekanizmalarının işleyişinde sivil toplum, devletin düzenleyici gücü ile piyasanın ekonomik rasyonalitesi arasında kalan, toplumsal sermayeyi üreten ve koruyan stratejik bir ara katman olarak konumlanmaktadır. Teorik literatür, sivil toplumu sadece bir hizmet sağlayıcı değil, Habermas’ın rasyonel kamusal alan tartışmalarından Gramsci’nin hegemonya analizlerine, Putnam’ın sosyal sermaye kuramından günümüzün neoliberal yönetim modellerine kadar uzanan geniş bir yelpazede, toplumsal dönüşümün asli bir öznesi olarak tanımlamaktadır.

Tarihsel süreçte hayırseverlik eksenli geleneksel yapılardan hak temelli savunuculuk örgütlerine, gelinen noktada ise modern *üçüncü sektör* anlayışına evrilen sivil toplum alanı Türkiye bağlamında tarihsel miras ve yapısal dinamiklerin etkileşimiyle şekillenen kendine özgü bir kurumsal dönüşüm süreci izlemiştir. Osmanlı’dan miras kalan dayanışma kültürü, erken Cumhuriyet döneminin devlet merkezli yapısı ve 1990’lardan itibaren hız kazanan küresel profesyonelleşme süreçleri günümüz sivil toplumunu hem yeni fırsatlarla hem de yapısal zorluklarla dolu melez bir yapıya dönüştürmüştür. Söz konusu kuruluşlar günümüzde bir yandan kamu politikalarının oluşturulmasında stratejik bir ortak olmaya çalışırken, diğer yandan finansal sürdürülebilirlik kaygılarının getirdiği hareket alanı kısıtlılığıyla karşı karşıyadır. Nitekim küresel ölçekte *sivil alanın daralması* tartışmalarını tetikleyen bu gerilim; yerel düzeyde STK’ları kurumsallaşmaya, dijitalleşmeye ve kalkınma süreçlerine uyum sağlamaya sevk etmektedir. Sivil toplumun geçirdiği bu yapısal dönüşümlerin çıktılarını ve kurumların bu yeni yapıya uyum süreçlerini mercek altında almak mevcut tabloyu netleştirecektir.

Sanayi odaklı kimliği, göç dinamikleri, hızlı kentleşme süreçleri ve çok katmanlı toplumsal yapısıyla Kocaeli, tüm bu kuramsal tartışmaların somutlaştığı özgün bir saha konumundadır. Bu çalışma, söz konusu teorik arka planın ışığında Kocaeli’deki sivil toplum kuruluşlarının mevcut kapasitelerini, kurumsallaşma düzeylerini ve kentsel karar alma süreçlerine entegrasyon potansiyellerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde literatürde tartışılan bağımlı özerklik, sosyal sermaye, ekonomik hegemonya, denetimli kamusalılık ve kamu-STK ortaklığı gibi kavramlar, Kocaeli özelinde elde edilen saha verileri ışığında yeniden yorumlanmaktadır. Araştırma kapsamında sunulan bulgular; sivil toplumun yalnızca bir hizmet sağlayıcı olmadığını, kentsel dayanıklılığın inşasında vazgeçilmez bir stratejik paydaş olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, yerel yönetim literatürüne ve sahada üretilecek uygulama pratiklerine ampirik bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Modern siyasal ve sosyolojik literatürde sivil toplum; aile, devlet ve piyasa dışında kalan, bireylerin ortak çıkarlarını, değerlerini ve amaçlarını gerçekleştirmek üzere gönüllülük esasıyla oluşturdukları özerk bir alan ve çok boyutlu bir ara katman olarak tanımlanmaktadır. Zira bu tanıma zemin hazırlayan Habermas (1991) sivil toplumu, devlet otoritesi ile özel alan arasında rasyonel tartışmanın gerçekleştiği bir ara form olarak konumlandırmaktadır. Söz konusu *ara form* niteliği, sivil toplumun kamusal aklın özgürce kullanıldığı bir alan olmasını sağlarken günümüzde kuruluşların kamuyla kurduğu stratejik ortaklık ile finansal özerklik arasındaki denge arayışının kuramsal temelini oluşturmaktadır. Sivil toplumun sahip olduğu yapısal konum, onu aynı zamanda

siyasal iktidarın meşruiyet zeminini kurduğu stratejik bir alan haline getirmektedir. Nitekim Gramsci (1978) bu alanı, egemen ideolojinin rıza yoluyla inşa edildiği bir *hegemonya mekânı* olarak nitelemektedir. Bu kuramsal birikimi demokratik bir sistem tasarımıyla bütünleştiren Cohen ve Arato (1992) ise Gramsci’nin bıraktığı yerden alıp Habermasçı bir yaklaşımla sivil toplumu modern toplumun kendi kendini düzenleme kapasitesi olarak kurgulayan bir *siyasal teori* çerçevesine yerleştirmektedir.

Sivil toplumun kuramsal derinliği ve kendi kendini düzenleme potansiyeli, onu modern toplumlarda işlevsel bir çeşitliliğe ve stratejik bir konuma taşımıştır. Bu bağlamda sivil toplum, artık sadece demokratik bir tartışma alanı değil toplumsal dönüşümün, sosyal sermayenin ve piyasa

dışı organizasyonun ana merkezi olarak tanımlanmaktadır. Nitekim Keane'in (1993) *çoğulcu yaşam alanları* vurgusu, toplumsal sivil toplum kuruluşlarını, salt hizmet birimi olmaktan çıkarak toplumsal dönüşümün asli aktörleri haline getirmektedir. Nitekim Etzioni'nin (1968, 1973) yaklaşımında, devletin otoritesi ile piyasanın verimliliğini birleştiren melez organizasyonlar ve üçüncü sektör olarak tanımladığı sivil toplumu, sadece bir ara alan değil toplumun aktif bir özne olarak işlediği *bir rehber toplum modeli* olarak konumlandırmaktadır. Üçüncü sektör tanımlaması bağlamında Salamon ve Anheier (1997) tarafından sivil toplum, *kâr amacı gütmeyen sektör* olarak yapısal-işlevsel kriterler seti olarak görülmektedir. Putnam (2000) nezdinde ise sivil toplum; toplumsal güven, normlar ve yardımlaşma ağlarını üreten bir sosyal sermaye kaynağı olarak ele alınmaktadır.

Sivil toplum kavramının günümüzdeki konumu, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirginleşen tarihsel kırılmalar ve bu süreçteki kuramsal dönüşümler ekseninde şekillenmiştir (Keane, 1993). İlk büyük kırılma olarak kabul edilen 1960'lı yıllar; *küresel sivil toplum* temellerinin atıldığı, toplumsal hareketlerin klasik hayırseverlik kalıplarını aşarak, hak temelli ve savunuculuk odaklı bir kimlik kazandığı stratejik bir evre olarak nitelendirilmektedir (Kaldor, 2003). Vietnam Savaşı karşıtı protestolar, ABD'deki Sivil Haklar Hareketi, Avrupa'daki 1968 olayları ve yükselen kadın hareketleri, sivil toplumun aşağıdan yukarıya demokratikleşme potansiyelini somutlaştırmıştır (Dalton ve Kuechler, 1990). Sivil toplumu devletin karşısındaki pasif bir alan olmaktan çıkarıp toplumsal anlamın üretildiği ana merkez haline getiren yeni toplumsal hareketler teorisi çerçevesinde çözümlenen bu dönemde sınıf temelli ekonomik taleplerin yerini kimlik, yaşam tarzı ve demokratik katılım gibi post-materyalist değerlerin aldığı görülmektedir (Touraine, 1981; Melucci, 1989). Zira bu yeni dönemde sivil toplum, yalnızca kimlik temelli taleplerin dile getirildiği bir mecra değil, aynı zamanda rasyonel-bürokratik yapıların bireysel ve toplumsal alan üzerindeki tahakkümüne karşı kurulan bir barikat niteliği kazanmıştır. Bu durum, toplumsal hareketlerin pratiklerini kuramsal bir üst zemine taşıyarak onları sistemin kuşatmasına karşı birer savunma mekanizması olarak konumlandırmıştır. Nitekim; Habermas'ın (1989) vurguladığı gibi sivil toplum, sistemin yaşam dünyasını istilasına ve sömürgeleştirmesine karşı hayatın anlamını, etik değerleri ve dayanışmayı savunan birer direniş odağına dönüşmüştür. Bu süreçte STK'lar, artık sadece birer hizmet birimi değil, siyasal gündemi etkileyen ve kamusal alanı inşa eden asli özneler haline gelmiştir.

Sivil alanın ikinci büyük kırılması, Margaret Thatcher ve Ronald Reagan ile sembolleşen neoliberal politikaların devleti sosyal harcamalarını kısıtladığı 1980'li yıllarda yaşanmıştır.

Devletin eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi alanlardan çekilmesiyle oluşan boşluk, sivil toplum kuruluşları tarafından hizmet sağlayıcı olarak doldurulmaya başlanmıştır (Harvey, 2005). Nitekim bu süreçte sosyal hizmetlerin doğrudan sunumu yerine, bu hizmetlerin STK'lar aracılığıyla finanse edilmesi stratejisi benimsenmiş, bu durum STK'ların finansal kapasitelerini genişletirken, onları stratejik bir ikileme karşı karşıya bırakmıştır. Devletin 'taşeronu' haline gelme riski, bağımsızlık tartışmalarını derinleştirmiş ve sivil toplumun devletin yükünü hafifleten bir emniyet supabı gibi görülmesine yol açmıştır. Öte yandan Salamon ve Anheier (1997) bu dönemi, sivil toplumun hizmet sağlayıcı olarak profesyonelleştiği bir evre olarak tanımlamıştır.

Sürecin üçüncü aşaması olan 1990'larda Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Doğu Bloku ülkelerindeki dönüşüm, Kaldor (2003) ile Gellner (1994) tarafından sivil toplumun zaferi, yeniden doğuşu ve küreselleşmesi açısından bir dönüm noktası olarak görülmüştür. Ancak Kamat (2004), 1990'ların sonuna doğru yaşanan kontrolsüz büyümenin, sivil toplumun doğasını bozduğu eleştirisiyle NGO-ization (STK-laşma) kavramını gündeme getirmiştir. Bu yaklaşım, STK'ların profesyonelleşirken halktan koptuğunu, proje odaklı yapılara dönüştüğünü ve dış finansman bağımlılığı nedeniyle radikal toplumsal muhalefet özelliklerini yitirdiğini ileri sürmüştür. Bu durum Biekart, Kontinen ve Millstein (2023) ifadesiyle sivil alanı bir bağımlı özerklik paradoksuna taşırken niteliksel olarak *parçalı kamusalılık* oluşumuna zemin hazırlamıştır. Putnam'ın (2000) kavramsallaştırmasıyla, benzer gruplar içi dayanışmayı artıran bağlayıcı sosyal sermaye güçlenirken farklı kesimler arasında *köprü kurucu sosyal sermaye* zayıf kalmış, bu da kurumsal büyüme ile toplumsal zayıflık arasındaki ayrışmayı derinleştirmiştir.

Tarihsel süreçteki bu üç kırılma 1960'ların aktivizmini, 1980'lerin profesyonel hizmet anlayışını ve 1990'ların yönetim odaklılığını harmanlayarak bugünkü melez STK yapısını oluşturmuştur. Söz konusu tarihsel birikimin güncel yansıması ise sivil toplumun hem kapasite artışı yaşadığı hem de yapısal kısıtlar altında daraldığı paradoksal bir zemini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, günümüzde sivil toplumun karşılaştığı temel sorunlar, finansal sürdürülebilirlik ve daralan hareket alanı ekseninde yoğunlaşmaktadır. Yerel bağış mekanizmalarının yetersizliği ve finansal sürdürülebilirliğin proje tabanlı dış kaynaklara bağımlı olması, sivil alanı Gramsciyen anlamda bir *ekonomik hegemonya* sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu finansal bağımlılık sarmalında STK'lar, çoğu zaman devletle rekabet eden değil, onun yapısal bir tamamlayıcısı olan melez bir kamusal alan üretmektedir. Nitekim Beck'in (1992) risk toplum kuramı bağlamında devletin güvenlik odaklı refleksleri, ideal kamusal alanı bir *denetimli kamusalılık* modeline dönüştürmektedir.

Güvenlik ve özgürlük arasındaki bu gerilimli denge, sivil alanın hareket kabiliyetini kısıtlayan kurumsal bariyerleri beraberinde getirmektedir. Bu noktada, Ryfman’ın (2006) küresel yönetimle ilişkilendirdiği yapısal kısıtlar, günümüzde sivil toplumun karşılaştığı en büyük yapısal zorluk olarak birçok ülkede gözlemlenen *daralan sivil alan* olgusunu somutlaştırmaktadır. Yasal kısıtlamalar, mali denetim baskısı ve özgürlüklerin daralması ile karakterize edilen bu durum, dış kaynaklara bağımlılık ve profesyonel yönetim yetersizliğiyle birleştiğinde sivil toplumun sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Ayrıca yerel ve küresel aktörler arasındaki koordinasyon eksikliği ile kapsayıcı temsil yeteneğindeki zayıflıklar sivil alanın etkisini sınırlamaktadır. Netice olarak, karşı karşıya kalınan yapısal zorluklar, STK’lar açısından içsel bir dönüşümü gerektirirken, ağ temelli iş birlikleri ve stratejik ortaklıklar gibi yenilikçi organizasyonel modelleri zorunlu hale getirmektedir. Tüm bu kuramsal ve tarihsel perspektif, sivil toplumun kamusal fayda ve demokratik denetim süreçlerindeki vazgeçilmezliğini teyit ederken, sürdürülebilir bir toplumsal etki için profesyonel yetkinlik ile gönüllü motivasyonun sentezlenmesini temel bir gereklilik olarak ortaya koymaktadır.

2. Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi

Türkiye’de sivil toplumun örgütlü hali, Osmanlı dönemindeki vakıf geleneği ve lonca benzeri yapıların mirasına dayanmaktadır. Osmanlı sosyal yapısında vakıflar eğitimden sağlığa, şehircilikten sosyal yardıma kadar günümüzdeki sosyal devletin üstlendiği pek çok kamusal hizmeti devlet bütçesi dışında, sivil bir inisiyatifle yürütmüştür. Barkan’ın (1963) vurguladığı gibi, bu yapılar sadece birer yardım kuruluşu değil, mülkiyetin toplumsallaştığı ve devlet hiyerarşisinin dışında kalan özerk alanlardır. Lonca ve ahilik teşkilatları ise bu mirasın iktisadi ve mesleki örgütlenme boyutunu oluşturarak, dayanışma temelli bir sivil ahlakın temellerini atmıştır. Yerasimos’un (2001) belirttiği üzere, Osmanlı’da sivil toplum veya aristokrasi, Batı’daki gibi devlete kafa tutan bağımsız bir sınıf oluşturmamıştır. Aksine, vakıflar aracılığıyla eğitim, sağlık ve beslenme gibi kamu hizmetlerini üstlenerek devletin otoritesini sarsmadan onun sosyal boşluklarını doldurmuşlardır. Ancak klasik dönemdeki bu yardımlaşma ağları, 19. yüzyıldaki modernleşme ve merkezileşme çabalarıyla birlikte yerini daha kurumsal ve siyasal nitelikli yapılara bırakmaya başlamıştır. Özellikle Tanzimat sonrası dönemde, Batılılaşma hareketlerinin etkisiyle bireylerin belirli amaçlar etrafında bir araya geldiği ilk modern cemiyet örnekleri görülmeye başlanmıştır. Mardin’in (1990) vurguladığı üzere, bu dönem sivil alanın geleneksel dini-mesleki formdan, modern ve seküler bir örgütlenme modeline evrilmesinin ilk sinyallerini vermiştir. Bu evrilmenin yasal

ve kitlesel bir harekete dönüşmesi ise ancak mutlakiyetten meşrutiyete geçişle sağlanmaya başlamıştır.

Osmanlı’da modern anlamda cemiyetleşme hareketleri, 1908 II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte hukuki bir zemin kazanarak hızlanmıştır. Tunaya’nın (1988) *siyasal partiler laboratuvarı* olarak tanımlandığı bu süreçte, 1909 Cemiyetler Kanunu’nun sağladığı serbesti ortamı, sivil toplumun kurumsal bir ivme ve sektörel bir çeşitlilik kazandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde hayır kurumlarından siyasi kulüplere, kadın derneklerinden mesleki birliklere kadar geniş bir yelpaze kamusal alanda görünürlük kazanmaya başlamıştır. İmparatorluktan devralınan bu hareketlilik, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte köklü bir yapısal uğramış, Tunçay’ın (1981) analizlerinde belirttiği üzere, sivil toplum yeni rejimin idealleri ve tek parti döneminin kurumsal çerçevesi doğrultusunda farklı bir kimliğe bürünmüştür. Sağlam (2020) bu dönemdeki devlet merkezîyetçiliğinin ve yasal düzenlemelerin sivil alanın özerkliğini sınırlandırdığına işaret etmektedir. Bu kısıtlılık hali, sivil toplumun işlevsel olarak yeniden kurgulanmasını beraberinde getirmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde sivil toplum kuruluşları, özerk yapılar olmaktan ziyade ulus devletin inşasında ve modernleşme reformlarının halka indirilmesinde stratejik birer araç olarak kurgulanmıştır. Bu dönemde kurulan Hilal-i Ahmer (Kızılay), Türk Hava Kurumu ve özellikle Karpas’ın (2011) vurguladığı korporatist bir yaklaşımla Halkevleri ve Türk Ocakları gibi yapılar, modernleşme ideallerini topluma yayma ve devletin toplumsal dönüşüm hedeflerini destekleme görevini üstlenmiştir. Bu durum, sivil toplumun Althusser’in (2014) kavramıyla birer *devletin ideolojik aygıtı* olarak işlev görmesine neden olmuştur. Mardin (1990), bu evrede sivil toplumun merkezîyetçi devlet yapısı ile organik bir bağ kurduğunu ve devlet güdümlü bir kamusal çerçevede geliştiğini vurgulamaktadır. Bu perspektife göre STK’lar, devletten bağımsız bir denetim odağı olmaktan çok, kamusal alanı devletin vizyonu doğrultusunda düzenleyen operasyonel unsurlar haline gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de sivil toplumun tarihsel gelişimi, başlangıçta devletle çatışan veya onu sınırlayan bir güç olarak değil, bizzat devletin toplumsal dönüşüm projelerini hayata geçiren meşru bir paydaş olarak şekillenmiştir.

Devletin sivil alan üzerindeki mutlak belirleyiciliği, 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle birlikte yerini daha çoğulcu bir siyasal iklime bırakmıştır. Tek parti döneminin devlet güdümlü kamusalılığı, bu yeni evrede yerini siyasal rekabetin bir parçası haline gelen dernekleşme pratiklerine bırakmaya başlamıştır. Karpas’ın (1967) belirttiği üzere, 1946 sonrasında cemiyet kurma özgürlüğünün önündeki bazı engellerin kalkmasıyla birlikte meslek örgütleri,

sendikalar ve köylü dernekleri gibi daha taban odaklı yapılar, kamusal alanda kurumsal birer aktör olarak temsil edilmeye başlamıştır. Türkiye’de sivil toplumun gelişim çizgisini etkileyen en keskin kırılmalardan birini 1960 sonrası dönemde yaşamıştır. 1961 Anayasası’nın getirdiği nispeten özgürlükçü ortam, sendikaların, derneklerin ve meslek örgütlerinin kamusal alanda oldukça görünür ve siyasal birer aktör haline gelmesini sağlamıştır. Ancak bu dinamik süreç, 1980 askeri darbesiyle birlikte yasal bir blokajla karşılaşmış, siyasi partilerle birlikte birçok dernek ve vakıf kapatılarak sivil alan tamamen kontrol altına alınmıştır. Bora’nın (2002) ifadesiyle, sivil alanın tamamen kontrol altına alındığı bir siyasetlesizleştirme dönemine girilmiştir.

1980’lerden bu yana uygulanan neoliberal ekonomik politikalar, sivil toplum örgütleri açısından, devletin yapması gereken işleri sivil topluma bırakmak ve sivil toplumu devletin bir nevi ‘yardımcısı’ haline getirmek olmuştur (STGM, 2024). Devletin neoliberal politikaları, sosyal harcamalardaki daralma ve iktisadi alandan çekilmesi ve beraberinde bireyselleşmenin ön plana çıkmasıyla birlikte, Keyman ve İçduygu’nun (2009) vurguladığı yardımseverlikten vatandaşlığa geçişle birlikte sivil toplum kuruluşları klasik hayırseverlikten, insan hakları, çevre, kadın hakları gibi savunuculuk odaklı alanlara kaymıştır. 1990’ların sonunda yaşanan 17 Ağustos Depremi ise bu sürecin en kritik bir noktasıdır. Devletin yetişemediği alanlarda AKUT ve benzeri sivil inisiyatiflerin sahadaki başarısı, toplumda sivil toplum algısını bir kurtarıcı seviyesine taşıyarak sivil toplumun devlet karşısındaki operasyonel kapasitesini kanıtlamış ve Sarıbay’ın (2001) ifadesiyle devletin kutsal bir otorite olmaktan çıkıp dünyevi bir hizmet odağına dönüşmesini, dolayısıyla toplumsal güvenin devletten sivil kurumlara kaydığı yapısal bir kırılmayı tetiklemiştir.

Öte yandan Devlet-STK iş birlikleri, günümüzde yönetim prensibi çerçevesinde stratejik önem kazanmıştır. STK’lar artık sadece hizmet birimi değil, aynı zamanda, karar alma süreçlerine veri sağlayan ve lobi faaliyeti yürüten, kamu kaynaklarının daha esnek ve yerel odaklı kullanılmasını sağlayan, kamu politikalarının yereldeki etkilerini izleyen aktörler olarak konumlanmaktadır. Ancak bu iş birliği modeli, Güler (2024) tarafından *araçsal bir ilişki* olarak eleştirilmekte, STK’ların özgün gündemlerini korumak ile kamu finansmanına erişmek arasında bir denge kurmakta zorlandıkları ileri sürülmektedir. Nitekim STK’ların kamu otoritesiyle olan ilişkisi, stratejik bir ikilem barındırmaktadır. Güncel araştırmalar, bu kuruluşların kamu politikası oluşturma süreçlerinde stratejik ortak olarak konumlandırılabileceğini, ancak karar alma mekanizmalarına katılımda, temsiliyet ve etki açısından hâlâ önemli kısıtlamalarla karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır (Güler, 2024;

Zihnioğlu, 2021). Özellikle mali sürdürülebilirlik bağlamında, yerel bağışçı ağlarının zayıf olması ve dış kaynaklara bağımlılık birçok STK’nın bağımsız hareket kabiliyetini sınırlamaktadır. Türkiye’deki zorluklar ve fırsatlar bağlamında mali kaynak eksikliği birçok STK için sürdürülebilir gelir kaynağı oluşturmada temel zorluk olarak ön plana çıkmaktadır. Kurumsal kapasite açısından ise strateji geliştirme, proje yazımı, kurumsal raporlama ve yönetim gibi profesyonel alanlarda yapısal sınırlamalar yaygındır. Öte yandan gönüllülük ile profesyonelleşmenin dengelenmesi açısından STK’lar hem gönüllü temelli hem profesyonel yapıları dengeli bir şekilde sürdürme ihtiyacı duymaktadır. Güncel literatürde yerel kalkınma iş birlikleri, sivil toplumun hem etki kapasitesini hem de finansal sürdürülebilirliğini artıran temel bir stratejik çıkış yolu olarak değerlendirilmektedir (Pestoff, 2018). Tüm bu tarihsel ve yapısal veriler ışığında, Osmanlı’nın vakıf geleneğinden Cumhuriyet’in ulus inşa sürecindeki devlet güdümlü kamusalılığına ve günümüzün daralan sivil alan zorluklarına kadar uzanan tarihsel süreç, Türkiye’de sivil toplumun, tarihsel mirasından devraldığı dayanışma kültürünü modern yönetim ilkeleriyle sentezleyerek toplumsal dönüşümün dinamik bir aktörü olma yolunda sürekli bir yenilenme içerisinde olduğunu göstermektedir.

3. Yöntem

Bu çalışmada, Kocaeli sivil toplumunun çok boyutlu yapısını derinlemesine analiz edebilmek amacıyla anket, mülakat ve gözlem tekniklerinin birbirini desteklediği yöntemsel üçgenleme stratejisine dayalı karma yöntem deseni benimsenmiştir. Bu yaklaşım, çoklu veri araçlarının kullanılarak elde edilen nicel ve nitel verilerin çapraz sorgulanmasına ve bütüncül bir perspektifle ele alınmasına olanak tanımaktadır. Nitekim Creswell (2021) nicel ve nitel her iki yaklaşımın bir araya getirilmesinin, birbirlerinin zayıf yönlerinin giderilmesini ve güçlü yönlerinin birleştirilmesini sağladığını vurgulamaktadır.

Araştırmanın ana evrenini, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (STİGM, 2026) verileri doğrultusunda, Kocaeli Büyükşehir sınırları içerisinde faaliyet gösteren 3.299 sivil toplum kuruluşu oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem seçiminde, sivil toplumun heterojen yapısını veri setine tam olarak yansıtmak ve olası örneklem yanlılığını minimize etmek amacıyla olasılıklı örneklem yöntemlerinden biri olan *tabakalı tesadüfi örneklem deseni* kullanılmıştır. Kocaeli’deki STK ekosisteminin hemşerilik, göç, eğitim, çevre, sosyal yardım, mesleki örgütler, afet ve kültür-sanat gibi farklı odak noktalarına sahip olması, basit rastgele örneklem yönteminin sektörel çeşitliliği ıskalama veya belirli alanlarda yoğunlaşma riskini doğurmaktadır. Bu riski

ortadan kaldırmak için öncelikle 3.299 kuruluştan oluşan evren, temel faaliyet alanlarına göre alt gruplara ayrılmıştır.

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde %95 güven düzeyi ve ± 5 hata payı parametreleri esas alınmıştır. Bu doğrultuda, evreni istatistiksel olarak temsil edebilecek 345 örneklem ulaşılması hedeflenmiştir. Ardından, her bir tabakanın toplam evren içerisindeki ağırlığı hesaplanmış ve 345 olan örneklem büyüklüğü, bu oranlar doğrultusunda hassasiyetle dağıtılmıştır. Ancak, saha uygulama sürecinde sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük esasına dayalı çalışma yapıları, yöneticilere erişim zorlukları ve verilerin toplandığı dönemdeki saha koşulları gibi faktörler nedeniyle toplam 163 STK ile yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu örneklem büyüklüğü, sosyal bilimler literatüründe kabul edilebilir bir hata payı marjı içerisinde kalmaktadır. Araştırmanın genel geçerliliğini korumak ve çalışmanın derinliğini artırmak amacıyla, nitel aşamaya geçilmiştir. Bu doğrultuda; temel faaliyet alanlarına göre belirlenen 11 farklı tematik başlık altında, tabakalı örneklem yapısına uygun şekilde odak grup görüşmeler yapılmıştır. Yapılan odak grup görüşmelerinde kamu-STK iş birlikleri, teknolojik altyapı yetkinlikleri, insan gücü yönetimi, görünürlük, kurumsal kapasite gelişimi ile proje ve paydaş yönetimi gibi kritik başlıklar ekseninde STK yöneticilerinin deneyimleri ve saha gerçeklikleri derinlemesine irdelenmiştir. Sonuç olarak, nicel verinin sayısal ölçeğinin sınırlı kaldığı noktalar, nitel verinin sunduğu derinlik ve doğrulama kapasitesi ile dengelenmiştir.

Veri toplama süreci öncesinde, Akdeniz Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 26.03.2026 tarih ve 147 sayılı kararıyla etik kurul onayı alınmıştır. Veri toplama sürecinin nicel aşamasında; 47 soruluk kapalı uçlu soru, 6 soruluk katılım düzeyi ölçeği ve sorun-öneri geliştirme odaklı açık uçlu sorular içeren yarı yapılandırılmış bir anket formu kullanılmıştır. Toplanan nicel verilerin dağılımını ve betimsel özelliklerini belirlemek amacıyla; SPSS 26 programı aracılığıyla frekans, yüzde ve aritmetik ortalama değerlerine dayalı temel istatistiksel analizler yapılmıştır. Bu başlangıç analizleri, veri dağılımının görünürlüğünü sağlamakla birlikte araştırmanın ilerleyen aşamalarında kullanılacak ileri düzey istatistiksel testlere zemin oluşturmuştur. Nitel aşamada ise 11 farklı tematik başlık altında düzenlenen odak grup görüşmeleriyle ve yapılan derinlemesine mülakatlarla, nicel bulguların bağlamsal derinliği artırılmış ve verilerin bütüncül bir perspektifle analizi yapılmıştır. Ayrıca kamu kurumları ve STK'lar arasındaki iş birliği dinamiklerinin yerinde gözlemlenmesi ve ilgili faaliyet raporları gibi ikincil kaynakların analiziyle desteklenmiş, böylece veri çeşitlenmesi sağlanmıştır. Toplanan nitel verilerin analizinde, katılımcıların deneyimlerini ve saha gözlemlerini yansıtan kapsamlı görüşme raporları haline getirilmiştir. Bu süreçte, verilerin ham

dökümleri üzerinden niteliksel sentez yapılarak, araştırma kapsamındaki temel sorun alanlarına dair genel çıkarımlar oluşturulmuştur. Söz konusu raporlar, nicel verilerden elde edilen sonuçların sahadaki yansımalarını anlamlandırmak ve araştırmanın bulgularını zenginleştirmek amacıyla destekleyici bir perspektif olarak kullanılmıştır.

Saha uygulama sürecinde hedeflenen 345 örneklem karşın, STK yöneticilerine erişim zorlukları nedeniyle 163 anketle sınırlı kalınması araştırmanın temel metodolojik kısıtıdır; ancak bu durum, yöntemsel üçgenleme kapsamında elde edilen nitel verilerin derinliği ile dengelenerek veri geçerliliği korunmuştur. Kocaeli özelindeki bu saha deneyimi, gelecek çalışmalarda sivil toplumun dijital kapasitesinin boylamsal desenlerle ölçülmesi ve kamu-STK ağlarının mikro düzeyde analiz edilmesi noktasında stratejik bir zemin sunmaktadır.

4. Bulgular ve Tartışma

Kocaeli sivil toplum ekosisteminin yapısal dokusunu, operasyonel kapasitesini ve geleceğe dair projeksiyonlarını saha verileri üzerinden anlamlandırmayı amaçlayan bu bölüm; elde edilen nicel verilerin betimsel analizi ile odak grup görüşmelerinden süzülen nitel bulguların sentezinden oluşmaktadır.

Bulguların sunumunda; kuruluşların varlık nedenlerinden mali yapılarına, insan kaynağı yönetiminden dijital adaptasyon süreçlerine kadar uzanan geniş bir yelpaze dokuz temel analitik kategori altında sınıflandırılmıştır. Bu kategorizasyon; beşeri sermaye, kurumsal meşruiyet, mekânsal sermaye ve yönetim gibi kuramsal sütunlar üzerine inşa edilmiştir. Tartışma süreci boyunca, Kocaeli'nin sanayi kenti kimliği ile toplumsal dinamizmi arasındaki etkileşim; kaynak bağımlılığı, sosyal sermaye ve risk toplumu gibi literatürdeki temel kuramlar eşliğinde irdelenmiştir.

Analiz süreci, sivil toplumun kurumsal yapısını oluşturan aktörlerin sosyo-demografik profili ile başlamakta; kurumların hukuksal kimliği, faaliyet alanları ve örgütsel büyüklükleri ile devam ederek dijitalleşme ve kamu-STK iş birliği ağlarına kadar uzanan bütüncül bir kurumsal kapasite haritası ortaya koymaktadır.

4.1. Kurumsal Temsilcilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitesi ve stratejik hareket kabiliyeti, büyük ölçüde bu kuruluşları yöneten, temsil eden ve faaliyetlerini sahaya yansıtan bireylerin

beşeri sermayesi ile doğrudan ilişkilidir. Bireylerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve sivil toplumdaki görev dağılımları gibi sosyo-demografik değişkenleri, kurumların karar alma mekanizmalarını, risk algısını ve stratejik vizyonunu şekillendiren temel faktörlerdir. Literatürde, sivil toplum yönetici profillerinin, örgütlerin kurumsallaşma düzeyi ve yenilikçilik kapasitesi üzerinde belirleyici bir girdi değişkeni

olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, sivil toplumun kapasitesinin sadece sahip olduğu maddi olanaklarla değil, bu olanakları harekete geçiren aktörlerin birikimiyle ölçüldüğü kabul edilmektedir. Nitekim Putnam'ın (2000) sosyal sermaye yaklaşımıyla da örtüşen bir şekilde, STK'ların toplumsal dönüşüm üzerindeki etkisi, yöneticilerinin sahip olduğu eğitim ve deneyim altyapısı ile doğrudan ilişkilidir.

Tablo 1: Kurumsal Temsilcilerin Sosyo-Demografik Görünümü (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
1.1.	Cinsiyetiniz?	Kadın	63	38,7	38,7
		Erkek	100	61,3	100,0
1.2.	Yaşınız?	18-34 yaş	19	11,7	11,7
		35-50 yaş	91	55,8	67,5
		51 yaş ve üstü	53	32,5	100,0
1.3.	Eğitim durumunuz?	İlkokul ve dengi	3	1,8	1,8
		Ortaokul ve dengi	11	6,7	8,6
		Lise ve dengi	29	17,8	26,4
		Meslek Yüksekokulu	18	11,0	37,4
		Üniversite	56	34,4	71,8
		Yüksek Lisans	33	20,2	92,0
		Doktora	13	8,0	100,0
1.4.	Temsil ettiğiniz STK içindeki göreviniz/çalışma pozisyonunuz?	Başkan	78	47,9	47,9
		Başkan Yardımcısı	17	10,4	58,3
		Genel Sekreter	5	3,1	61,3
		Muhasip	1	0,6	62,0
		Yönetim Kurulu Üyesi	20	12,3	74,2
		Dernek/Vakıf Üyesi	14	8,6	82,8
		Dernek/vakıf çalışanı	11	6,7	89,6
		Diğer	8	4,9	94,5
		Şube Başk./Temsilci	9	5,5	100,0

Tablo 1.1, araştırmaya katılan 163 kuruluş temsilcisinin cinsiyet dağılımını sunmaktadır. Örneklemin %61,3'ünü (n=100) erkek, %38,7'sini (n=63) ise kadın temsilciler oluşturmaktadır. Veriler, erkek temsilci oranının kadın temsilcilere kıyasla yaklaşık 1,5 kat daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçla, Kocaeli'deki kuruluşlardaki erkek temsiline sayısal olarak daha ağırlıklı olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 1.2, kuruluş temsilcilerinin yaş dağılımını sunmaktadır. 35-50 yaş aralığı, 91 temsilci ve %55,8'lik oranla toplam örneklemin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. 51 yaş ve üzeri temsilciler %32,5'lik (n=53) oranla ikinci büyük grubu teşkil ederken; 18-34 yaş aralığındaki genç yetişkinler %11,7'lik (n=19)

payla en düşük temsil oranına sahiptir. Genel toplamda, temsilcilerin %88,3'ünün 35 yaş ve üzerinde olduğu saptanmıştır.

Tablo 1.3, kuruluş temsilcilerinin eğitim düzeylerine ilişkin verileri sunmaktadır. Buna göre, örneklemin %34,4'ünü (n=56) oluşturan lisans mezunları en kalabalık grubu temsil etmektedir. Lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) düzeyinde eğitim alanların oranı ise %28,2 (n=46) seviyesindedir. Öte yandan, lise ve meslek yüksekokulu mezunları örneklemin yaklaşık %29'unu oluştururken, ilköğretim ve ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanların oranı ise %8,5 ile sınırlı kalmaktadır. Bu veriler, toplam temsilcilerin %62,6'sının yükseköğrenim mezunu olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 1.4, katılımcıların STK bünyesindeki hiyerarşik pozisyon dağılımını sunmaktadır. Buna göre, temsilcilerin %47,9’u başkanlık görevini yürütmektedir. Başkan yardımcıları (%10,4) bu gruba dahil edildiğinde, doğrudan üst yönetim temsili %58,3’e ulaşmaktadır. Yönetim kurulu üyeleri (%12,3) ve şube başkanları/temsilcileri (%5,5) ile birlikte, örneklemin yaklaşık %76’sının resmi karar verici statüsünde olduğu tespit edilmiştir. Dernek/vakıf üyeleri (%8,6), çalışanları (%6,7), genel sekreterler (%3,1) ve muhasip (%0,6) pozisyonları ise örnekleme daha düşük oranlarda yer almaktadır.

4.2. Kuruluşların Hukuki Kimliği ve Tarihsel Derinliği

Sivil toplum kuruluşlarının yasal statüsü ve tescil geçmişi sadece bürokratik birer veri değil, aynı zamanda kurumun

toplumsal meşruiyetini, idari altyapısını ve operasyonel kapasitesini yansıtan temel göstergelerdir. Kurumsal meşruiyet çerçevesinde ele alınan bu süreç, bir kuruluşun yasal geçerliliğini ve hem devlet hem de toplum gözündeki kabul edilebilirliğini tayin etmektedir (Suchman, 1995). Bu kapsamda katılımcılara yöneltilen kuruluşun resmi yasal statüsü ile sahip olduğu kamu yararına çalışan dernek veya vergi muafiyeti gibi ayrıcalıklı statülerin sorular, kurumun idari kapasitesini ve resmîyetteki gücünü ortaya koymaya yöneliktir. Kuruluşun ilk tescil yılı ise, örgütün içinde olduğu dönemin sosyo-politik atmosferini yansıtan ve kurumsal hafızasının derinliğini gösteren bir örgütsel yaş indeksi olarak ele alınmıştır. Buna ek olarak, yurtiçi ve yurtdışında şube veya temsilcilik gibi yapısal yayılma ağlarının varlığı, kurumun yerel sınırları aşma, etki alanını genişletme potansiyelini ve ölçeklenebilirliğini göstermesi bakımından kritik bir parametredir.

Tablo II: Kuruluşların Hukuki Kimliği ve Tarihsel Derinliği (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
2.1.	Kuruluşunuzun resmi/yasal statüsü?	Dernek	108	66,3	66,3
		Vakıf	16	9,8	76,1
		Oda/Birlik	7	4,3	80,4
		Kooperatif	3	1,8	82,2
		Diğer	18	11,0	93,3
		Federasyon/Konfederasyon	11	6,7	100,0
2.2.	Kuruluşunuzun, sahip olduğu kamu yararı ve/veya vergi muafiyeti statüsünü belirtiniz.	Kamu yararı	59	36,2	36,2
		Vergi muafiyeti	9	5,5	41,7
		Kamu yararı ve vergi muafiyeti	17	10,4	52,1
		İkisi de yok.	78	47,9	100,0
2.3.	Kuruluşunuzun ilk tescil yılı?	1990 ve öncesi	42	25,8	25,8
		1991-2000	11	6,7	32,5
		2001-2010	46	28,2	60,7
		2011-2020	43	26,4	87,1
		2021-2025	21	12,9	100,0
2.4.	Kuruluşunuzun yurtiçi/yurtdışı şubesi var mı?	Şubesi yok	114	69,9	69,9
		Yurtiçi Şube var	36	22,1	92,0
		Yurtdışı Şube var	3	1,8	93,9
		Yurtiçi ve Yurtdışı Şube var	10	6,1	100,0
2.5.	Kuruluşunuzun yurtiçi/yurtdışı temsilciliği var mı?	Temsilcilik yok	116	71,2	71,2
		Yurtiçi Temsilcilik var	32	19,6	90,8
		Yurtdışı Temsilcilik var	3	1,8	92,6
			12	7,4	100,0

Kocaeli sivil toplum ekosisteminin hukuksal ve yapısal haritası Tablo 2'deki veriler üzerinden betimlenerek kurumların tarihsel birikimleri ile güncel operasyonel kapasiteleri arasındaki ilişki irdelenmiştir. Bu veriler, Kocaeli'deki STK'ların yerel ölçekteki faaliyetleri ile bölgesel veya ulusal ağlara entegrasyon düzeylerini karşılaştırmalı olarak göstermektedir.

Tablo 2.1, araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşlarının resmi yapılanma biçimlerini sunmakta olup katılımcıların %66,3'ünün (n=108) dernek statüsünde faaliyet gösterdiğini ortaya koymaktadır. Diğer kategorisi %11 (n=18) ile ikinci sırada yer alırken; vakıflar, %9,8 (n=16) ile üçüncü sırada bulunmaktadır. Federasyon ve konfederasyon düzeyindeki katılım %6,7 (n=11) ile sınırlı kalırken; oda, birlik ve kooperatif temsilcilerinin oranları ise sırasıyla %4,3 ve %1,8 gibi oldukça düşük düzeylerde seyretmektedir. Elde edilen verilerde, sivil toplumun en temel ve yaygın örgütlenme biçimi olan dernek yapısının, Kocaeli genelinde baskın bir konumda olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2.2, katılımcı kuruluşların kamu yararı statüsü ve vergi muafiyetine ilişkin verileri sunmaktadır. Buna göre, kuruluşların %47,9'unun ne kamu yararı statüsüne ne de vergi muafiyetine sahip olmadığı görülmektedir. Yalnızca kamu yararı statüsü bulunan kuruluşlar %36,2 (n=59) ile en büyük grubu oluştururken, sadece vergi muafiyetine sahip olanların oranı %5,5 ile oldukça düşüktür. Her iki statüye birden sahip olan kuruluşların oranı %10,4 (n=17) seviyesindeyken, toplamda kuruluşların %52,1'inin (n=85) devlet tarafından tanınan bu imtiyazlardan en az birine sahip olduğu saptanmıştır.

Tablo 2.3'te, katılımcı kuruluşların, ilk kuruluş yıllarının farklı dönemlere dengeli bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Kuruluşların %28,2'sinin (n=46) tescil edildiği 2001-2010 yılları arası, en yoğun kuruluş dönemidir. Bunu %26,4'lük (n=43) oranla 2011-2020 dönemi takip etmektedir. 1990 yılı ve öncesinde kurulmuş olan köklü kuruluşların oranı %25,8 (n=42) ile kayda değer bir seviyededir. Örneklemin %12,9'unu 2021-2025 yılları arasında kurulan yeni kuruluşlar oluştururken; 1991-2000 yılları arası %6,7 ile kuruluş faaliyetlerinin en düşük olduğu dönem olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 2.4'teki veriler; katılımcıların temsil ettiği kuruluşların %69,9'unun herhangi bir şubeye sahip olmadığını ve 163 kuruluştan 114'ünün faaliyetlerini tek bir merkez üzerinden yürüttüğünü ortaya koymaktadır. Yalnızca yurt içi şubesi olan kuruluşların oranı %22,1 (n=36) seviyesindedir. Yurt dışı şubesi bulunan yapıların oranı ise oldukça sınırlıdır; sadece yurt dışı şubesi olanların oranı %1,8, hem yurt içi hem de yurt dışı şubesi olanların oranı ise %6,1 düzeyindedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, örneklemin yaklaşık %30'unun en az bir şubeye sahip olduğu, geri kalan %70'lik kesimin ise şubesiz ve yerel bir yapıda faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 2.5, Kocaeli'deki sivil toplum kuruluşlarının resmi temsilcilik yapılarına dair verileri sunmaktadır. Buna göre, kuruluşların %71,2'sinin herhangi bir resmi temsilcilığe sahip olmadığı görülmektedir. Yurt içi temsilciliği bulunan kuruluşların oranı %19,6 (n=32) seviyesindeyken, sadece yurt dışı temsilciliği olanların oranı %1,8; hem yurt içi hem de yurt dışı temsilciliği olanların oranı ise %7,4 düzeyindedir. Kocaeli sivil toplum ekosistemindeki şubeleşme oranı (%30,1) ile temsilcilik oranının (%28,8) birbirine oldukça yakın seyretmesi, kuruluşların kurumsal yapılanma süreçlerinde benzer ağ oluşturma stratejilerini benimsemeleri olarak değerlendirilmiştir.

4.3. Faaliyet Alanları ve Hedef Gruplar

Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet gösterdikleri alanlar ve doğrudan hizmet sundukları hedef gruplar, kuruluşun toplumsal sorunları tanımlama biçimini, çözüm kapasitesini ve stratejik önceliklerini yansıtan bir kurumsal konumlanma haritasıdır. Literatürde sektörel farklılaşma kavramıyla ifade edilen bu yapı, STK'ların toplumsal ihtiyaçlara ne denli özelleşmiş yanıtlar üretebildiğinin temel göstergesidir (Salamon ve Anheier, 1998). Kuruluşların hedef kitlesi, genel bir kapsayıcılık çerçevesinde geniş kitlelere mi, yoksa spesifik dezavantajlı gruplar üzerinde yoğunlaşan geniş bir alana mı hitap ettiği onun toplumsal kaynakları mobilize etme biçimini ve politika yapıcılar üzerindeki etki gücünü doğrudan belirlemektedir. Nitekim, modern kent sistemlerinde STK'ların sunduğu hizmetlerin kapsamı ve derinliği, kentsel dayanıklılığın ve sosyal refahın artırılmasında anahtar bir rol oynamaktadır.

Tablo III: Faaliyet Alanları ve Hedef Gruplar (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
3.1.	Kuruluşunuzun amacı doğrultusunda odaklandığı ilk hedef grup?	Çocuklar	10	6,1	6,1
		Gençler	29	17,8	23,9
		Kadınlar	14	8,6	32,5
		Aile	25	15,3	47,9
		Yaşlılar	3	1,8	49,7
		Yoksullar	12	7,4	57,1
		Hemşehrililer	14	8,6	65,6
		Engelliler	10	6,1	71,8
		Doğa ve Hayvanlar	2	1,2	73,0
		Bir meslek grubu	8	4,9	77,9
		Etnik köken, ırk	6	3,7	81,6
		Dini grup	4	2,5	84,0
		Yerleşim yeri (il, ilçe, mahalle,köy)	3	1,8	85,9
		Yetim, öksüz, kimsesizler	2	1,2	87,1
		Esnaf ve sanatkarlar	5	3,1	90,2
		Diğer	11	6,7	96,9
		Afet	4	2,5	99,4
		Şehit ve Gazi	1	0,6	100,0
3.2.	Kuruluşunuzun ana faaliyet alanı?	Sağlık	8	4,9	4,9
		Spor ve Sporcu	4	2,5	7,4
		İnsani Yardım	18	11,0	18,4
		Dini Hizmetler	5	3,1	21,5
		Hukuk Hizmetleri	1	0,6	22,1
		Kültür, Sanat, Turizm	33	20,2	42,3
		Eğitim ve Araştırma	16	9,8	52,1
		Mesleki Dayanışma	11	6,7	58,9
		Çevre ve Doğal Hayat	5	3,1	62,0
		Sosyal Hizmetler	27	16,6	78,5
		Toplumsal Değerleri Yaşatma	20	12,3	90,8
		Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim	2	1,2	92,0
		İnsan Hakları ve Politika	5	3,1	95,1
		Diğer	7	4,3	99,4
		Teknoloji	1	0,6	100,0
3.3.	Kuruluşunuzun faaliyetlerindeki idari sınırlar?	İlçe/Mahalle/Semt geneli	17	10,4	10,4
		İl geneli	84	51,5	62,0
		Bölge geneli	16	9,8	71,8
		Ulusal	24	14,7	86,5
		Uluslararası	22	13,5	100,0

Tablo 3.1, kuruluşların hedef kitle dağılımını sunmaktadır. Buna göre %17,8'lik oranla gençler en büyük hedef kitleyi oluştururken; aile odaklı çalışmalar %15,3 ile ikinci sırada yer almaktadır. Kadınlara (%8,6) ve hemşerilere (%8,6) yönelik çalışmalar üçüncü sırada, yoksullara yönelik faaliyetler (%7,4) ise dördüncü sırada bulunmaktadır. Çocuklar ve engelliler gibi özel gereksinimli gruplar orta düzeyde temsil edilirken; doğa ve hayvanlar (%1,2), yetim/öksüzler (%1,2) ve şehit/gazi yakınları (%0,6) örneklemde en az odaklanılan alanlardır. Bu verilerden hareketle, Kocaeli sivil toplumunun iş dünyasından kırılan gruplara uzanan geniş bir sosyal yelpazeye sahip olduğu; ancak ana omurgayı gençlik ve aile odaklı çalışmaların oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3.2, Kocaeli genelindeki STK'ların ana faaliyet alanlarına ilişkin dağılımı sunmaktadır. Buna göre, %20,2'lik oranla kültür, sanat ve turizm en yaygın faaliyet alanı olarak öne çıkmaktadır. Bunu %16,6 ile sosyal hizmetler ve %12,3 ile toplumsal değerleri yaşatma alanları takip etmektedir. İnsani yardım faaliyetleri %11,0; eğitim ve araştırma faaliyetleri ise %9,8 düzeyinde temsil edilmektedir. Öte yandan, insan hakları ve politika (%3,1) ile teknoloji (%0,6) ve hukuk hizmetleri (%0,6), örneklemde en düşük orana sahip faaliyet kategorilerini oluşturmaktadır.

Tablo 3.3, katılımcı kuruluşların faaliyet gösterdikleri coğrafi ölçekleri sunmaktadır. Buna göre, kuruluşların %51,5'i (n=84) il genelinde, %10,4'ü ise ilçe, mahalle veya semt düzeyinde faaliyet göstermektedir. Bu veriler, toplamda örneklemin %61,9'unun Kocaeli merkezli yerel bir hizmet ağına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın ulusal

düzeyde faaliyet gösterenlerin oranı %14,7, uluslararası düzeyde olanların oranı %13,5, bölge genelinde çalışanların oranı ise %9,8 seviyesindedir. Veriler ışığında; Kocaeli sivil toplum ekosisteminin ağırlıklı olarak yerel ölçekte kümelendiği ve ulusal/küresel entegrasyondan ziyade yerele odaklı bir yapı sergilediği bulgulanmıştır.

4.4. Örgütsel Büyüklük ve Fiziksel Kapasite

Bir sivil toplum kuruluşunun örgütsel büyüklüğü ve fiziksel kapasitesi, onun sadece lojistik imkanlarını değil, aynı zamanda kentsel mekândaki görünürlüğünü ve yerel düzlemde kök salma kapasitesini temsil etmektedir. Nitekim Bourdieu'ya (1999) göre; sosyal mekândaki mevkiiler, fiziksel mekânda karşılıklarını bulurlar. Mekânsal konumlanış, sosyal hiyerarşinin hem bir göstergesi hem de bir yeniden üretim aracıdır. Dolayısıyla mekânsal sermaye bağlamında STK'ların örgütsel büyüklüğü ve fiziksel kapasitesi; kuruluşun operasyonel sürekliliği, toplumsal etkileşim düzeyi ve kriz anlarında sergilediği direnç ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle ofis mülkiyeti, sosyal tesis varlığı ve iktisadi işletme faaliyetleri; bir kuruluşun salt bir gönüllü hareketi olmaktan çıkıp sürdürülebilir bir kurumsal aktöre evrilme sürecindeki en somut göstergeleridir. Kaynak Bağımlılığı Kuramı çerçevesinden bakıldığında, fiziksel ve ekonomik varlıklar, kuruluşun dışsal bağımlılığını azaltan ve özerk karar alma kapasitesini artıran stratejik varlıklar olarak değerlendirilmektedir. Tablo 4'teki veriler; Kocaeli sivil toplum ekosisteminde belirli süreliğine mekan kullanımına sahip olan kuruluşlar ile mülk sahibi olarak kentsel dokuya kalıcı şekilde entegre olmuş kuruluşların dağılımını ortaya koymaktadır.

Tablo IV: Örgütsel Büyüklük ve Fiziksel Kapasite (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
4.1.	Kuruluşunuzun merkez ofis adresinin bulunduğu ilçe?	Başiskele	2	1,2	1,2
		Çayırova	2	1,2	2,5
		Darica	6	3,7	6,1
		Derince	7	4,3	10,4
		Dilovası	5	3,1	13,5
		Gebze	18	11,0	24,5
		Gölcük	4	2,5	27,0
		İzmit	101	62,0	89,0
		Kandıra	2	1,2	90,2
		Karamürsel	2	1,2	91,4
		Kartepe	6	3,7	95,1
		Körfez	8	4,9	100,0
4.2.	Kuruluşunuz tarafından kullanılan merkez ofisin mülkiyet durumu?	Kira	70	42,9	42,9
		Derneğe/Vakfa ait	25	15,3	58,3
		Bir üyemize/ destekçimize ait, kira almıyor	14	8,6	66,9
		Başkasına ait; fakat kira ödemiyoruz	14	8,6	75,5
		Bir kamu kurumuna ait	28	17,2	92,6
		Diğer	12	7,4	100,0
4.3.	Kuruluşunuza ait olan sosyal tesis ya da etkinlik mekanları?	Kütüphane ve Okuma salonu	18	11,0	11,0
		Eğitim ve öğretim için yurt	2	1,2	12,3
		Eğitim/kurs tesisi	18	11,0	23,3
		Konferans/Konser Salonu	21	12,9	36,2
		Üyeler için lokal	20	12,3	48,5
		Spor tesisi	3	1,8	50,3
		Hiçbiri	74	45,4	95,7
		Diğer	7	4,3	100,0
4.4.	Kuruluşunuzun iktisadi işletmesi var mı?	Hayır, yok	143	87,7	87,7
		Evet, var	20	12,3	100,0

Tablo 4.1’deki örneklem grubunu oluşturan 163 kuruluşun lokasyon bazlı dağılımı incelendiğinde, %62,0’lık (n=101) oranında baskın çoğunluğunun İzmit ilçesinde kümelenildiği saptanmıştır. Bununla birlikte, sanayi yoğunluğu ile karakterize edilen Gebze ilçesinin %11,0 (n=18) oranıyla ikinci sırada yer almaktadır. Bölgesel olarak bu merkezleri sırasıyla Körfez (%4,9), Derince (%4,3), Darica (%3,7) ve Kartepe (%3,7) ilçelerinin takip ettiği tespit edilmiştir. Başiskele, Çayırova, Kandıra ve Karamürsel ilçeleri ise

her biri %1,2 paya sahip olarak örneklemde en az temsil edilen bölgelerdir. Araştırma bulguları doğrultusunda yapılan mekansal analiz neticesinde, İzmit ilçesinin %62,0 oranındaki baskın temsiliyetinin, sivil toplumun Kocaeli ilinde idari ve kültürel merkez odaklı bir örgütlenme yapısı sergilediği saptanmıştır. Sanayi kapasitesi yüksek olan Gebze’nin (%11,0) sivil toplum temsili noktasında merkez ilçenin gerisinde, benzer şekilde Çayırova, Darica ve Dilovası gibi İstanbul sınırındaki batı ilçelerin toplam

katılım düzeyinin, İzmit ilçesinin anlamlı derecede altında kaldığı bulgulanmıştır. Kandıra ve Karamürsel gibi ilçelerde ise gözlemlenen %1,2'lik düşük temsil oranları bağlamında, sivil toplum faaliyetlerinin kentleşme oranına paralel olarak yoğunlaştığı, buna karşın kırsal veya sezonluk yerleşim bölgelerinde kurumsal kapasitenin görece zayıf kaldığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 4.2'de Kocaeli genelindeki sivil toplum kuruluşlarının mülkiyet yapısına ilişkin elde edilen veriler analiz edildiğinde, en yüksek payın %42,9 oranıyla kira yöntemiyle kullanılan ofislerde yoğunlaştığı görülmektedir. Kuruluşların %17,2'sinin ofis tahsisinin bir kamu kurumuna ait olduğu, doğrudan kuruluş mülkiyetinde olan taşınmazların oranının ise %15,3 seviyesinde kaldığı tespit edilmiştir. Mekansal kullanımın finansal yükümlülükleri incelendiğinde, örneklemin %8,6'sının mülkiyeti bir üyeye/destekçiye ait alanlarda, diğer %8,6'sının ise mülkiyeti üçüncü şahıslara ait yerlerde bedelsiz olarak faaliyet gösterdiği bulgulanmıştır. Sonuç olarak, katılımcıların yaklaşık yarısının kira ödemesi nedeniyle finansal yükümlülük altında olduğu, geri kalan kesimin ise çeşitli destek mekanizmaları veya öz mülkiyet yoluyla ofis ihtiyacını karşıladığı tespit edilmiştir. Araştırma bulgularında, %17,2 düzeyindeki kamu mülkiyeti kullanım oranı, Kocaeli'deki yerel yönetimler tarafından STK'lara tahsis edilen Sivil Toplum Merkezleri ve binaların operasyonel etkisini yansıtmaktadır. Kuruluşların üyelerine veya destekçilerine ait mekanların bedelsiz kullanım oranı (%17,2) incelendiğinde, Kocaeli'deki sivil toplum yapısının geleneksel dayanışma kültürünü muhafaza ettiği ve bu durumun özellikle mikro ölçekli veya yeni tesis edilmiş dernekler için kritik bir sürdürülebilirlik alanı oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öz mülkiyete sahip kuruluşların oranının %15,3 ile sınırlı kalması, iktisadi işletme eksikliği (%87,7) verisiyle yüksek korelasyon göstermektedir. Sonuç olarak, finansal sürdürülebilirliği düşük seyreden kuruluşların kalıcı mülk edinme ve sermaye yoğun kapasite artırımı noktasında kısıtlı bir hareket alanına sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 4.3, araştırmaya katılan 163 kuruluşun operasyonel altyapılarına ilişkin verileri sunmaktadır. Kuruluşların sahip olduğu fiziksel donatılar incelendiğinde; konferans/konser salonları (%12,9; n=21), üye lokalleri (%12,3; n=20), kütüphane/okuma salonları (%11,0; n=18) ve eğitim/kurs tesisleri (%11,0; n=18) öne çıkmaktadır. Buna karşın, spor tesisleri (%1,8) ve yurtlar (%1,2) gibi uzmanlık gerektiren donatıların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Elde edilen verilerde, kuruluşların %45,4'ünün herhangi bir sosyal tesise veya etkinlik mekanına sahip olmadığı bulgulanmıştır. Ayrıca var olan fiziksel altyapıların ise ağırlıklı

olarak teorik eğitim ve toplantı odaklı mekanlarda yoğunlaştığı, daha spesifik sosyal donatı alanlarında ise kısıtlı bir kapasite olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.4, katılımcı kuruluşların iktisadi işletme sahipliği durumuna ilişkin verileri sunmaktadır. Buna göre, örneklemin büyük çoğunluğu (%87,7; n=143) herhangi bir iktisadi işletmeye sahip değildir. Sadece 20 kuruluş (%12,3) bünyesinde bir iktisadi işletme faaliyet göstermektedir. Bu verilerden hareketle, Kocaeli'deki STK'ların ticari faaliyetler yoluyla gelir elde etmek yerine bağış, üyelik aidatı veya proje fonları gibi geleneksel finansman yöntemlerini öncelendiği ortaya konulmuştur.

4.5. Beşeri Sermaye Yapısı ve Kurumsal Aktörler

Sivil toplum kuruluşlarının operasyonel sürekliliği ve toplumsal etki düzeyi, sahip oldukları beşeri sermayenin niteliği ve niceliği ile doğrudan orantılıdır. Örgüt sosyolojisi literatüründe emek yoğun sektörler olarak tanımlanan STK'lar için insan kaynağı, kurumsal hafızayı taşıyan, faaliyetleri sahaya aktaran ve toplumsal mobilizasyonu tetikleyen bir itici güç işlevi görmektedir (Anheier, 2014). Bu noktada, gönüllülük temelinde yükselen değerler ile profesyonel uzmanlık gerektiren iş süreçleri arasındaki denge, kuruluşun kurumsal kapasite başarısını belirleyen kritik bir parametredir. Putnam'ın (2000) sosyal sermaye kuramına göre, bir kuruluşun üye sayısı ve aktif gönüllü ağı, onun toplumsal ağlar üzerindeki etkileşim gücünü gösterirken, ücretli profesyonel çalışan varlığı, kuruluşun bürokratik yetkinliğini ve sürdürülebilir hizmet sunma becerisini simgelemektedir. Dolayısıyla üyelik profili ve gönüllü mobilizasyonu, kuruluşun dayanışma kapasitesini, tam zamanlı çalışan varlığı ise profesyonelleşme kapasitesini ortaya koymaktadır.

Katılımcılara yöneltilen üye sayısı, üye sayısındaki değişim, gönüllü hacmi ve tam/yarı zamanlı ücretli çalışan sayısı gibi veriler, kuruluşların gönüllü esaslı yapılardan profesyonel ve kurumsallaşmış organizasyonel yapılara doğru evrilme düzeylerin ortaya koymaktadır. Ayrıca, üyelerine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerin sorgulanması, kuruluşların sadece dışsal yardım sağlayan değil, aynı zamanda içsel bir topluluk bilinci oluşturan yapılar olup olmadıklarını çözümlememize olanak tanımaktadır. Tablo 5'te sunulan veriler, Kocaeli'deki STK'ların insan kaynağı yönetimindeki gönüllü-profesyonel ikili yapısını haritalandırarak kuruluşların operasyonel derinliğini ve kriz anlarındaki mobilizasyon potansiyelini irdelemektedir.

Tablo V: Beşeri Sermaye Yapısı ve Kurumsal Aktörler (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
5.1.	Kuruluşunuzun toplam üye sayısı?	16-50	42	25,8	25,8
		51-100	21	12,9	38,7
		101-150	29	17,8	56,4
		151-250	10	6,1	62,6
		251-500	29	17,8	80,4
		501-1000	11	6,7	87,1
		1001-5000	9	5,5	92,6
		5001 ve fazlası	12	7,4	100,0
5.2.	Kuruluşunuzun son 2 yıldaki üye sayısındaki değişim durumunu belirtiniz.	Üye sayımız arttı	87	53,4	53,7
		Üye sayımız azaldı	4	2,5	56,2
		Üye sayımız değişmedi	70	42,9	99,4
		Kayıp Veri	2	1,2	100,0
5.3.	Kuruluşunuzun gönüllü sayısı?	1-5	20	12,3	12,3
		6-10	17	10,4	22,7
		11-50	44	27,0	49,7
		51-100	22	13,5	63,2
		101-200	14	8,6	71,8
		201-300	8	4,9	76,7
		301 ve 400	7	4,3	81,0
		401 ve üzeri	31	19,0	100,0
5.4.	Kuruluşunuzun, kendi üyelerine yönelik başlıca faaliyetlerini belirtiniz.	Faaliyet yok	15	9,2	9,2
		Oryantasyon	10	6,1	15,3
		Sağlık Taraması	7	4,3	19,6
		Nakdi Yardım	8	4,9	24,5
		Ayni Yardım	7	4,3	28,8
		Sanat Faaliyetleri	21	12,9	41,7
		Bilgilendirme Toplantıları	61	37,4	79,1
		Kermes, Sergi vb.	21	12,9	92,0
		Diğer	6	3,7	95,7
5.5.	Kuruluşunuzda tam zamanlı ücretli çalışan sayısı?	Eğitim	7	4,3	100,0
		Yok	106	65,0	65,0
		1-5	27	16,6	81,6
		6-10	5	3,1	84,7
		11-20	6	3,7	88,3
		21-30	6	3,7	92,0
		31-40	2	1,2	93,3
		50 ve üzeri	11	6,7	100,0
5.6.	Kuruluşunuzda yarı zamanlı ücretli çalışan sayısı?	0	1	0,6	0,6
		Yok	130	79,8	80,4
		1-5	22	13,5	93,9
		6-10	1	0,6	94,5
		11-20	3	1,8	96,3
		50 ve üzeri	6	3,7	100,0

Tablo 5.1, katılımcı kuruluşların üye sayılarına göre dağılımını sunmaktadır. Veriler, örneklemin %25,8'lik oranla en yoğun 16-50 üye aralığında kümelendiğini göstermektedir. 101-150 ve 251-500 üye aralıkları ise %17,8'erlik paylarla ikinci büyük grubu teşkil etmektedir. Ölçek bazlı bir değerlendirme yapıldığında, kuruluşların %62,6'sının 250 ve altı üyeye sahip mikro ve küçük ölçekli yapılardan oluştuğu görülmektedir. Buna karşın, 501 ve üzeri üyeye sahip geniş kitle odaklı STK'ların oranı %19,6; 5001 ve üzeri üyeye sahip kitlesel ölçekli yapıların payı ise %7,4 düzeyindedir.

Tablo 5.2, Kocaeli genelindeki sivil toplum kuruluşlarının son iki yıllık üye sayısı değişimlerini sunmaktadır. Buna göre kuruluşların %53,4'ünde üye sayısında artış yaşandığı saptanmıştır. Üye sayısında herhangi bir değişim gözlemlenmeyen kuruluşların oranı %42,9 (n=70) gibi kayda değer bir düzeyde seyrederken, üye kaybı yaşayanların oranı %2,5 (n=4) ile oldukça sınırlı kalmıştır. Kocaeli gibi dinamik ve endüstriyel bir kentte kuruluşların yarısından fazlasının büyüme kaydetmesi, bireylerin toplumsal katılım ve dayanışma ağlarına olan motivasyonunun yüksek olduğunu, dolayısıyla sivil alanın genişleme eğilimini koruduğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, %42,9 oranındaki durağan seyir üzerinden, sivil toplumun önemli bir kesiminin mevcut kitlesini korumaya odaklandığı veya yeni üye kazanımı noktasında bir doygunluğa ulaştığı sonuçlarına varılmıştır.

Tablo 5.3'te, katılımcı kuruluşların gönüllü sayılarına göre dağılımı yer almaktadır. Buna göre, kuruluşların %27,0'si 11-50 arası gönüllüye sahip olup en kalabalık grubu oluşturmaktadır. 401 ve üzeri gönüllüye sahip yüksek kapasiteli kuruluşlar %19,0 oranıyla ikinci sırada yer alırken; daha çok çekirdek bir kadroyla çalışan 1-5 (%12,3) ve 6-10 (%10,4) gönüllüye sahip yapıların toplam oranı %22,7'dir. Örneklemin yaklaşık yarısı (%49,7) 50 ve altında gönüllü ile faaliyet gösterirken, 100'den fazla gönüllüsü olan yapıların oranı %36,8 düzeyindedir. Kocaeli'nin sanayi kültürü ile toplumsal dayanışma pratiklerinin harmanlandığı göz önüne alındığında, kuruluşların %19'unun 401 ve üzeri gönüllüye ulaşmış olması sivil toplumun ciddi bir insan kaynağı mobilizasyon gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, 11-50 arası gönüllüye sahip kuruluşların yoğunluğu, bu yapıların amatör bir modelden yönetilebilir, kurumsal bir organizasyona geçiş sürecindeki kritik eşik te bulundukları tespit edilmiştir.

Tablo 5.4'te, araştırmaya katılan 163 kuruluşun üyelere yönelik gerçekleştirdiği öncelikli faaliyet türlerini sunulmaktadır. Buna göre, kuruluşların en yaygın faaliyet tercihi %37,4 oranıyla bilgilendirme toplantılarıdır. Bunu %12,9'ar oranla sanat faaliyetleri ile kermes ve sergi gibi

sosyal etkinlikler takip etmektedir. Üyelere yönelik doğrudan destekler (nakdi yardım %4,9, aynı yardım %4,3, sağlık taraması %4,3) toplamda %13,5'lik bir paya sahipken; oryantasyon çalışmaları %6,1, doğrudan eğitim faaliyetleri ise %4,3 düzeyindedir. Öte yandan, örneklemin %9,2'sinin üyelerine yönelik herhangi bir faaliyet yürütmemesi bağlamında, bu kuruluşlarda pasif bir üye ilişkisi modelinin benimsendiği ortaya konulmuştur.

Tablo 5.5, Kocaeli genelindeki sivil toplum kuruluşlarının istihdam yapısını ve tam zamanlı ücretli çalışan dağılımlarını göstermektedir. Buna göre, kuruluşların %65,0'ında tam zamanlı ücretli çalışan bulunmadığı, faaliyetlerin büyük oranda gönüllü emeğiyle sürdürüldüğü görülmektedir. Geriye kalan kuruluşlarda ise %16,6 oranında 1-5 arası, %11,7 oranında 6-40 arası ücretli personel istihdam edilmekte olup 50 ve üzeri çalışana sahip kuruluşların oranı %6,7 seviyesindedir. Elde edilen bulgular, Kocaeli'deki sivil toplum faaliyetlerinin büyük ölçüde gönüllü motivasyonuna dayalı olduğunu göstermektedir. Bu yapısal durumun, AB projeleri, teknik raporlama ve operasyonel süreklilik gerektiren uzmanlaşma süreçlerinde kurumsal bir bariyer oluşturabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca, daha önceki bulgularda saptanan %87,7 oranındaki iktisadi işletme eksikliği ile istihdam düşüklüğü arasında doğrudan bir nedensellik bağı olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 5.6'da, araştırmaya katılan 163 kuruluşun yarı zamanlı istihdam kapasitelerine yer verilmektedir. Buna göre, örneklemin %79,8'inde (n=130) yarı zamanlı çalışan bulunmadığı görülmektedir. 1-5 arası yarı zamanlı çalışana sahip olanların oranı %13,5 düzeyindeyken, 50 ve üzeri çalışana sahip kuruluşlar %3,7'lik (n=6) oldukça düşük bir kesimi temsil etmektedir. Elde edilen veriler, STK'ların tam zamanlı istihdamda olduğu gibi yarı zamanlı istihdam modeline de mesafeli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Kocaeli'deki sivil toplumun profesyonel iş gücü piyasasıyla olan etkileşiminin sınırlı kaldığı ve faaliyetlerin ya tamamen gönüllülük esasıyla ya da çok dar bir kadroyla yürütüldüğü saptanmıştır. Yarı zamanlı istihdamın düşüklüğü, kuruluşların kısa süreli ve uzmanlık gerektiren dış fonlu projeler yerine, geleneksel ve süreklilik arz eden öz faaliyetlerine odaklandığı şeklinde değerlendirilmektedir.

4.6. Kurumsal Dayanıklılık ve Mali Yönetim Pratikleri

Sivil toplum kuruluşlarının stratejik varlıklarını sürdürbilmeleri ve toplumsal alanda kalıcı bir etki yaratabilmeleri, büyük ölçüde mali yönetim kapasitelerine ve finansal dayanıklılıklarına bağlıdır. Bu bağlamda, STK'ların aida,

bağış, hibe, iktisadi işletme geliri vb. gelir kaynaklarının çeşitliliği, kuruluşun kriz anlarında sergilediği direnci ve politik bağımsızlığını koruma becerisini yansıtan en somut göstergelerdir. Finansal yönetimin şeffaflığı ve sürdürülebilirliği, kuruluşun sadece yasal bir yapı olmaktan

çıkıp toplumsal güveni tesis eden kurumsal bir aktöre evrilme sürecindeki temel sınavıdır. Tablo 6’da yer alan veriler; Kocaeli sivil toplum ekosisteminin finansal kırılganlık ile mali sürdürülebilirlik arasındaki denge noktasını haritalandıracak veriler sunmaktadır.

Tablo VI: Kurumsal Dayanıklılık ve Mali Yönetim Pratikleri (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
6.1.	Kuruluşunuzun yıllık ortalama geliri?	10.000 TL’den az	31	19,0	19,0
		10.001 - 50.000 TL	19	11,7	30,7
		50.001 - 100.000 TL	11	6,7	37,4
		100.001 - 300.000 TL	11	6,7	44,2
		300.001 - 500.000 TL	14	8,6	52,8
		500.001 - 1.000.000 TL	3	1,8	54,6
		1.000.001 - 2.000.000 TL	5	3,1	57,7
		3.000.001 TL ve üzeri	16	9,8	67,5
		Belirtmek istemiyorum	53	32,5	100,0
6.2.	Kuruluşunuzun gelir kaynakları arasındaki en büyük getiri/gelir kaynağı?	Bireysel bağışlar	64	39,3	39,3
		Üye aidatları	37	22,7	62,0
		Hibe veren ulusal kuruluşlar	12	7,4	69,3
		Şirketler	1	0,6	69,9
		Belediyeler	15	9,2	79,1
		Hizmet/Satış gelirleri	1	0,6	79,8
		İktisadi işletme gelirleri	3	1,8	81,6
		Belirtmek istemiyorum	28	17,2	98,8
		Diğer	2	1,2	100,0
6.3.	Kuruluşunuzun aidat gelirleri düzenli bir şekilde toplanmakta mıdır?	Hayır	54	33,1	33,1
		Evet	37	22,7	55,8
		Kısmen	72	44,2	100,0
6.4.	Kuruluşunuz, son üç yılda ulusal kuruluşlardan fon/hibe aldı mı?	Hayır	110	67,5	67,5
		Evet	53	32,5	100,0
6.5.	Kuruluşunuz, son üç yılda uluslararası kuruluşlardan fon/hibe aldı mı?	Hayır	145	89,0	89,0
		Evet	18	11,0	100,0
6.6.	Kuruluşunuz, son 3 yılda yardım toplama başvurusu yaptı mı?	Hayır	141	86,5	86,5
			22	13,5	100,0

Tablo 6.1’deki veriler ışığında, Kocaeli sivil toplum ekosisteminde mali şeffaflık ve bütçe kapasiteleri belirgin bir heterojenlik göstermektedir. Tablodaki en dikkat çekici bulgulardan biri, örneklemin %32,5’inin (n=53) yıllık gelirlerini beyan etmekten kaçınmasıdır. Bu durum mali verilerin kuruluşlar nezdinde ‘kurumsal mahremiyet’ kapsamında değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Finansal

verilerini paylaşan yapılar özelinde ise bütçe büyüklükleri keskin bir dağılım sergilemektedir. 10.000 TL altı bütçeye sahip küçük ölçekli STK’lar %19,0’lık oranla baskın konumdayken, 10.001-50.000 TL aralığı %11,7 ile onları takip etmektedir. Orta ölçekli yapılarda (50.001-300.000 TL arası) kümülatif oran %13,4 olarak gerçekleşmiş, 300.001-500.000 TL aralığındaki yapılar ise %8,6 düzeyinde seyretmiştir.

Öte yandan, 3.000.001 TL ve üzerinde bütçeyi yöneten, finansal açıdan güçlü ve geniş ölçekli kuruluşların payı %9,8 (n=16) seviyesinde kalmıştır. Söz konusu veriler, sivil toplumun finansal yapısında derin bir kutuplaşmaya dikkat çekmektedir. Bir yanda 3 milyon TL üzeri bütçeleri yöneten sınırlı bir kesim bulunurken, diğer yanda yaklaşık yarısı 50.000 TL altı kısıtlı bütçelerle faaliyet gösteren yapıların varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 6.2’de, Kocaeli sivil toplum ekosisteminin finansal sürdürülebilirliğini sağlayan gelir kompozisyonunu ve kaynak çeşitliliği yer almaktadır. Araştırma bulgularında, bireysel bağışların (%39,3; n=64) kuruluşlar için birincil gelir kalemi olduğu, üye aidatları (%22,7) bu tabloyu tamamlayan en güçlü ikinci finansal dayanak noktası olduğu; dolayısıyla sivil toplum finansmanının %62’lik bölümü, taban finansmanı olarak adlandırılabilir gönüllü ve üye odaklı kaynaklardan oluştuğu tespit edilmiştir. Kamu kaynakları ve hibe programlarına gelindiğinde, belediye desteklerinin (%9,2) ve ulusal hibe programlarının (%7,4) payı, kuruluşların bütçe hedefleri içerisinde ikincil bir konumda kalmaktadır. İktisadi işletme gelirleri (%1,8), kurumsal şirket bağışları (%0,6) ve ticari faaliyetlerden elde edilen kaynaklar ise sivil toplum finansmanında marjinal düzeyde bir paya sahiptir.

Tablo 6.3’te incelenen aidat tahsilat pratikleri, Kocaeli sivil toplum ekosisteminde finansal sürekliliğin sağlanması noktasında ciddi bir operasyonel kırılganlık olduğunu göstermektedir. Sistematik bir düzenle aidat toplayabilen kuruluşların oranı %22,7 (n=37) ile oldukça kısıtlıdır. Örneklemenin %44,2’si (n=72) tahsilat süreçlerini kısmen düzenli yürüttüğünü beyan ederken, %33,1’lik (n=54) önemli bir kesim herhangi bir sistematik mekanizmaya sahip değildir. Bu verilerden hareketle, Kocaeli genelinde kuruluşların yaklaşık %77’sinin aidat akışında istikrar sağlayamadığı ve bu durumun kaçınılmaz bir nakit akışı istikrarsızlığı yarattığı ortaya koyulmuştur. Aidat sisteminin oturtulamaması, kuruluşların öz gelir yaratma kapasitesini baskılayan temel bir faktör olarak karşımıza çıkmakta; dolayısıyla profesyonelleşme ve kurumsallaşma çabaları finansal güvencesizliğin gölgesinde kalmaktadır.

Tablo 6.4’teki verilerde Kocaeli genelindeki sivil toplum kuruluşlarının ulusal hibe ve fon mekanizmalarına erişim kapasitesi yer almaktadır. Araştırmaya katılan kuruluşların %67,5’i (n=110), son üç yıllık süreçte herhangi bir ulusal hibe veya fon desteğinden yararlanamadığını beyan etmiştir. Yalnızca üçte birlik bir dilime tekabül eden %32,5’lik (n=53) kesim, bu kaynaklara erişim başarısı gösterebilmiştir. Bu bağlamda, Kocaeli sivil toplum ekosisteminde her

üç kuruluştan yalnızca birinin ulusal fonları mobilize edebildiği tespit edilmiştir.

Tablo 6.5’te elde edilen veriler, sivil toplum kuruluşlarının uluslararası destek mekanizmalarına eklenme ve fon/hibe programlarından yararlanma düzeylerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Kocaeli’deki sivil toplum kuruluşların %89’unun (n=145) son üç yıl içerisinde uluslararası kuruluşlardan herhangi bir fon veya hibe almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Uluslararası kaynaklara erişebilen kuruluşların oranı yalnızca %11,0 (n=18) seviyesindedir. Ayrıca, Kocaeli sivil toplumunun uluslararası fon piyasasıyla olan bağının oldukça zayıf olduğunu ortaya koyan bu bulgular, kuruluşların ulusal fonlara erişim oranının (%32,5) uluslararası fonlara erişim oranından (%11,0) yaklaşık üç kat daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, yerel STK’ların uluslararası proje hazırlama kapasitesi, yabancı dil yeterliliği veya küresel ağlara üyelik gibi konularda geliştirilmeye açık alanlar olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 6.6, Kocaeli genelindeki sivil toplum kuruluşlarının finansal kaynak çeşitlendirme stratejileri kapsamında yasal izinli yardım toplama mekanizmalarını kullanma düzeylerini yansıtmaktadır. Araştırmada kuruluşların büyük çoğunluğunun (%86,5; n=141), son üç yıl içerisinde herhangi bir yardım toplama başvurusunda bulunmadığı görülmektedir. Yardım faaliyeti yürütenlerin oranı ise %13,5 (n=22) seviyesinde kalmaktadır. Elde edilen bulgulara, Kocaeli sivil toplumunda yardım toplama faaliyetlerinin yaygın bir finansal model olmadığını görülmektedir.

4.7. Yönetişim Modelleri ve Kurumsal İşleyiş Dinamikleri

Sivil toplum kuruluşlarının stratejik rotasını çizen, toplumsal meşruiyetini yöneten ve operasyonel kararlarını alan beyin takımı olarak nitelendirilen yönetim kurulları, kurumun başarısındaki en kritik yapısal unsurdur. Zira yönetim kurulunun yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi kompozisyonu ile kurumun karar alma kalitesi arasında doğrudan bir korelasyon olduğu kabul edilmektedir (Carter vd., 2003). Katılımcı ve demokratik bir yönetim modeli, sadece tüzüklerin varlığına değil, bu tüzüklerin ne kadar içselleştirildiğine ve yönetim süreçlerinin ne kadar şeffaf, düzenli ve profesyonel yürütüldüğüne dayanır. Kurumsal teori perspektifinden bakıldığında, yönetim kurullarının eğitim seviyesi ve demografik çeşitliliği, kuruluşun dış çevreyle olan entegrasyonunu ve stratejik adaptasyon yeteneğini belirleyen bir entelektüel sermaye göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Tablo VII: Yönetişim Modelleri ve Kurumsal İşleyiş Dinamikleri (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
7.1.	Yönetim kurulu üyelerinizin çoğunluk yaş grubu?	18-34 yaş	24	14,7	14,7
		35-50 yaş	111	68,1	82,8
		51 yaş ve üstü	28	17,2	100,0
		4-11 üye	96	58,9	58,9
		12-21 üye	43	26,4	85,3
		22-51 üye	11	6,7	92
		52 ve üstü üye	13	8	100
7.3.	Yönetim Kurulunuzda yer alan kadın üye sayısını belirtiniz.	Kadın YK üyesi yok	19	11,7	11,7
		1-2 Kadın YK üyesi	45	27,6	39,3
		3-5 Kadın YK üyesi	47	28,8	68,1
		6 ve Üstü Kadın YK üyesi	52	31,9	100
7.4.	Yönetim Kurulu üyelerinizin çoğunluğu hangi eğitim/mezuniyet düzeyine sahiptir?	Okur-yazar değil	1	0,6	0,6
		İlkokul ve dengi	4	2,5	3,1
		Ortaokul ve dengi	6	3,7	6,7
		Lise ve dengi	35	21,5	28,2
		Meslek Yüksekokulu	6	3,7	31,9
		Üniversite	67	41,1	73,0
		Karma (Her düzeyde mezun üyemiz var)	39	23,9	96,9
		Yüksek Lisans/Doktora	5	3,1	100,0
7.5.	Yönetim Kurulunuz, düzenli olarak toplanmakta ve politikalar geliştirmekte midir?	Hayır	16	9,8	9,8
		Evet	146	89,6	99,4
7.6.	Kuruluşunuza ait tüzüğünüz, tüm dernek üyeleri tarafından bilinmekte midir?	Hayır	25	15,3	15,3
		Evet	138	84,7	100,0

Tablo 7.1’de Kocaeli sivil toplumunda 163 kuruluştan 111’inde yönetim kurullarında karar verici çoğunluğun 35-50 yaş arasında (%68,1) olduğu saptanmıştır. 51 yaş ve üstü üyelerin çoğunlukta olduğu kurumların oranı %17,2’dir. Yönetim kurulunda çoğunluğu 18-34 yaş arası gençlerden oluşan kuruluşlar, örneklemin sadece %14,7’sini temsil etmektedir. Kocaeli sivil toplumunda karar alma mekanizmaları X ve Y kuşağı olarak adlandırılan 35-50 yaş grubunun kontrolündedir. Bu durum, daha önce analiz ettiğimiz %55,8’i 35-50 yaş arası olan katılımcı yaş profili ile tam bir uyum içersindedir. Dikkat çekici bir şekilde STK’ların en çok odaklandığı hedef grubun %17,8 ile gençler iken, yönetiminde gençlerin söz sahibi olduğu STK oranının %14,7’de kaldığı, Kocaeli’de gençliğe yönelik hizmetlerin büyük oranda orta yaşlı profesyoneller ve gönüllüler tarafından yukarıdan aşağıya bir modelle kurgulandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tablo 7.2’deki veriler incelendiğinde; Kocaeli’deki STK’ların %58,9’unun (n=96) 4 ila 11 üye ile yönetildiği ve küçük ölçekli yönetim kurulu ölçeğinde yer aldığı görülmektedir. 12 ile 21 üye arasında değişen orta ölçekli yönetim kurullarına sahip kuruluşların oranı %26,4 (n=43) seviyesindedir. Öte yandan, 22 ile 51 arasında üyesi olanların oranı %6,7 (n=11) ile oldukça düşük kalırken, 52 ve üzeri üyeye sahip olup genişletilmiş yönetim modelini benimseyen kurumların oranı %8,0 (n=13) olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerden hareketle, yerel STK ekosisteminin büyük çoğunluğunun (%85,3), kompakt ve hiyerarşisi az yönetim kurullarını tercih ederek operasyonel çevikliği öncelediği sonucuna varılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarında olması gereken yasal asgari yönetim kurulu sayılarını sağlattıktan sonrasında bir tercih olduğu ve sayıların bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Tablo 7.3, Kocaeli genelindeki sivil toplum kuruluşlarının yönetim kurullarındaki kadın üye dağılımlarını sunmaktadır. Buna göre, 1-2 kadın üye ile düşük temsiliyet grubunda yer alan kuruluşların oranı %27,6 (n=45) seviyesindedir. 3-5 kadın üye ile orta düzeyde temsil sağlayan kurumlar %28,8 (n=47) ile örneklemdaki en büyük grubu oluştururken, 6 ve üzeri kadın üye ile yüksek temsiliyet sağlayanların oranı %31,9 (n=52) olarak belirlenmiştir. Yönetim kurullarında hiç kadın üye bulundurmeyen kuruluşların oranı ise %11,7 (n=19) düzeyindedir. Elde edilen veriler, Kocaeli'deki sivil toplum kuruluşlarının yaklaşık üçte birinin kadın karar vericiler açısından kapsayıcı olduğunu işaret ederken; %11,7'lik kesimin varlığı, karar alma süreçlerinde hala aşılması gereken yapısal engeller olduğunu göstermektedir.

Tablo 7.4, sivil toplum kuruluşlarının yönetim kurullarında görev yapan üyelerin eğitim düzeylerine ilişkin dağılımı yansıtmaktadır. Kurul üyeleri arasında en yüksek temsil oranına %41,1 (n=67) ile üniversite mezunları sahiptir. Farklı eğitim seviyelerinden temsilcilerin bulunduğu karma yapılı yönetim kurulları %23,9'luk (n=39) bir paya sahipken, lise mezunlarının çoğunlukta olduğu yönetim kurulları %21,5 (n=35) ile üçüncü sırada yer almaktadır. Geri kalan dağılımda ortaokul ve dengi %3,7, meslek yüksekokulu %3,7, yüksek lisans/doktora %3, ilkokul ve dengi %2,5 ve okuryazar olmayanlar ise %0,6 düzeyindedir. Bu verilerden hareketle, katılımcı STK'ların yönetim mekanizmalarında yüksek öğrenim görmüş (üniversite ve yüksek lisans/doktora toplamı %44,2) bireylerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, yaklaşık dörtte birlik bir kesimin (%23,9) karma eğitim yapısına sahip olmasından hareketle, yönetim kurullarının farklı eğitim geçmişlerine sahip bireylerden oluşan çoğulcu bir yapı sergilediği sonucuna varılmıştır.

Tablo 7.5'te Kocaeli'de sivil toplum kuruluşlarının idari sürdürülebilirliği ve karar alma mekanizmalarının aktifliği hakkında temel veriler sunulmuş olup kuruluşların büyük çoğunluğunun (%89,6), yönetim kurullarının düzenli olarak toplandığı ve kurumsal politikalar geliştirdiği bulgulanmıştır. 163 kuruluştan 146'sı bu kategoride olup yönetim kurulunun düzenli toplanmadığını veya politika üretmediğini belirtenlerin oranı ise %9,8 (n=16) düzeyindedir.

Tablo 7.6'da kuruluşların %84,7'si (n=138), dernek tüzüğünün tüm üyeler tarafından bilindiğini beyan etmiştir. Üyelerinin tüzükten haberdar olmadığını belirtenlerin oranı ise %15,3'tür (n=25). Kocaeli sivil toplum kuruluşlarında kurumsal mevzuatın üyeler nezdindeki bilinirliğinin oldukça yüksek olduğu bulgulanmıştır. Zira yaklaşık her 6-7 kuruluştan birinde tüzüğün üyeler tarafından tam olarak bilinmemesi ise şeffaflık politikası açısından kritik bir durum olarak değerlendirilmiştir.

4.8. Stratejik Görünürlük ve Dijital Adaptasyon

Günümüz bilgi toplumunda, sivil toplum kuruluşlarının toplumsal meşruiyetleri ve etki alanları, artık sadece fiziksel faaliyetleriyle değil, dijital mecralardaki görünürlükleri ile de doğrudan ilintilidir. Habermas'ın kamusal alan kavramı, dijitalleşme ile birlikte mekânsal kısıtların ortadan kalktığı ve bilgilerin hızla dolaşıma girdiği yeni bir evreye taşınmıştır. STK'ların dijital ağlarda yer alması, basit bir tanıtım faaliyeti ya da halkla ilişkiler çabasından ziyade; kurumsal gündemini kamusal alana taşınması ve kamuoyu nezdinde bilgi kaynağı olarak konumlanması anlamına gelmektedir. Bu noktada dijital adaptasyon süreci, STK'ların sosyal sermaye birikimlerini genişletme, gönüllü mobilizasyonunu artırma ve paydaş ağlarını güçlendirme potansiyellerini doğrudan etkileyen belirleyici bir kurumsal kapasite bileşeni olarak işlev görmektedir.

Tablo VIII: Stratejik Görünürlük ve Dijital Adaptasyon (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
8.1.	Seçeneklerde yer alan, kuruluşunuza ait tanıtım ve görünürlük kapsamında yapılan en öncelikli çalışmayı belirtiniz.	Proje haberi basında yer aldı	24	14,7	14,7
		Broşür ve kitapçık hazırlandı	8	4,9	19,6
		Afiş ve reklam çalışması yapıldı	14	8,6	28,2
		Yerel basında tanıtımı yapıldı	24	14,7	42,9
		Ulusal basında tanıtımı yapıldı	13	8,0	50,9
		Farkındalık etkinlikleri düzenlendi	22	13,5	64,4
		Yaygınlaştırma toplantıları	13	8,0	72,4
		Diğer	3	1,8	74,2
		Tüm tanıtım ve görünürlük çalışmaları yapıldı	42	25,8	100,0
8.2.	Seçeneklerde yer alan, kuruluşunuza ait olan sosyal medya hesaplarını belirtiniz.	Facebook	14	8,6	8,6
		Instagram	24	14,7	23,3
		Twitter	8	4,9	28,2
		N Sosyal	3	1,8	30,1
		Youtube	5	3,1	33,1
		LinkedIn	1	0,6	33,7
		E-Bülten (e-posta)	3	1,8	35,6
		Sosyal medya hesabı yok	9	5,5	41,1
		Diğer	2	1,2	42,3
		Facebook ve Instagram	76	46,6	89,0
		Youtube, Twitter, Facebook, Instagram	4	2,5	91,4
		Facebook, Instagram, Twitter	14	8,6	100,0
8.3.	Kuruluşunuzun aktif ve güncel bir web sitesi bulunmakta mıdır?	Hayır	73	44,8	44,8
		Evet	89	54,6	99,4
		Sistemsel	1	0,6	0,6
		8.4.	27	16,6	16,6
		Evet	121	74,2	90,8
		Kısmen	15	9,2	100,0
8.5.	Kuruluşunuz, benzer amaç ve hedeflerle kurulmuş olan diğer STK kuruluşları tarafından tanınmakta mıdır?	Hayır	24	14,7	14,7
		Evet	105	64,4	79,1
		Kısmen	34	20,9	100,0

Tablo 8.1'de kuruluşların kamuoyundaki bilinirliklerini artırmak için tercih ettikleri yöntemlerin dağılımlarına baktığımızda, kuruluşların %25,8'i (n=42) seçeneklerde yer alan tüm tanıtım ve görünürlük çalışmalarını gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Proje haberlerinin basında yer alması (%14,7) ve yerel basında tanıtım yapılması (%14,7) en çok tercih edilen bireysel yöntemler olduğu görülmektedir. Ulusal basında tanıtım ise %8,0 oranında kalmıştır. Farkındalık etkinlikleri düzenlenmesi kuruluşların %13,5'i için en öncelikli çalışmadır. Afiş ve reklam çalışmaları %8,6 oranında tercih edilirken, broşür ve kitapçık hazırlığı %4,9 ile en düşük öncelikli basılı materyal çalışması olmuştur. Yaygınlaştırma toplantıları düzenlemek ise %8,0'lık bir kesim için önceliklidir. Veriler üzerinden, kuruluşların yaklaşık dörtte birinin çok kanallı bir tanıtım stratejisi izlediği, tekil yöntemler arasında ise yerel basın ve haber odaklı görünürlüğün, basılı materyal veya reklama göre daha ön planda olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8.2'de sivil toplum kuruluşların sahip oldukları sosyal medya türlerine baktığımızda, kuruluşların yaklaşık yarısı (%46,6) hem Facebook hem de Instagram hesaplarını birlikte kullandığı saptanmıştır. Sadece Instagram kullananların oranı %14,7'dir. Sadece Facebook kullananlar ise %8,6 düzeyindedir. Kuruluşların %8,6'sı Facebook, Instagram ve Twitter mecralarının üçünü birden aktif olarak kullanmaktadır. Sadece Twitter (%4,9), Youtube (%3,1) veya LinkedIn (%0,6) gibi mecralarda tekil varlık gösteren kuruluşların oranı oldukça düşüktür. E-Bülten (e-posta) kullanımı ise kuruluşların sadece %1,8'i için temel dijital iletişim aracıdır. Herhangi bir sosyal medya hesabı bulunmayan kuruluşların oranı ise %5,5'tir. Kocaeli sivil toplum kuruluşlarının dijital dünyada varlık göstermek için ağırlıklı olarak görsel odaklı Instagram ve geleneksel sosyal ağların başında gelen Facebook uygulamalarını tercih ettiği; video içerik için Youtube veya LinkedIn benzeri iş ve profesyonel ağlara katılımın ise çok sınırlı kaldığı ortaya koyulmuştur.

Tablo 8.3'te katılımcı kuruluşların web sitesi kullanım pratikleri incelendiğinde; 163 kuruluştan 89'unun (%54,6) aktif ve güncel bir web sitesine sahip olduğu saptanmıştır. Buna karşın, kuruluşların %44,8'inin (n=73) aktif bir web sitesi bulunmadığı görülmektedir. Örneklemin yaklaşık %45'inin temel bir dijital kurumsallaşma enstrümanı olan web sitesinden yoksun olması, Kocaeli'deki STK'ların dijitalleşme düzeyleri açısından belirgin ikiye bölünmüşlük

sergilediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca dijital görünürlük ve veri paylaşımı süreçlerinde sosyal medya kullanımının (%94,5), web sitesi sahipliği oranından çok daha yaygın olduğu ve bu durumun stratejik bir kurumsal kapasite eksikliğine işaret ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 8.4'te kuruluşların, %74,2 (n=121) oranında sosyal medyayı aktif olarak kullandığı bilgisi yer almaktadır Sosyal medyayı kısmen kullandığını belirtenlerin oranı %9,2'dir (n=15). Sosyal medyayı aktif olarak kullanmayan kuruluşların oranı ise %16,6 (n=27) olarak kaydedilmiştir. Veriler üzerinden baktığımızda, Kocaeli sivil toplum kuruluşlarının yaklaşık dörtte üçünün sosyal medyayı ana iletişim kanallarından biri olarak aktif kullandığı bulgulanmıştır.

Tablo 8.5'te kuruluşların sivil toplum ekosistemi içerisindeki ağ kurma kapasitelerini ve sektörel bilinirlik düzeyleri ortaya koyulmuş olup katılımcı kuruluşların %64,4'ü (n=105), kendi faaliyet alanlarındaki diğer paydaşlar tarafından tanındığı görülmektedir. Benzer yapılar tarafından kısmen tanındığını belirtenlerin oranı %20,9 (n=34) iken; herhangi bir tanınırlığa sahip olmadığını ifade edenlerin oranı %14,7 (n=24) ile sınırlı kalmıştır. Elde edilen veriler, Kocaeli ölçeğindeki STK'ların yaklaşık %85'inin (evet ve kısmen) kendi tematik alanlarında belirli bir sektörel görünürlük eşliğini aştığına işaret etmektedir. Ayrıca bu bulgular, önceki verilerde saptanan yüksek sosyal medya kullanım oranı (%74,2) ve yönetsel süreklilik (%89,6 düzenli toplantı) bulgularıyla korelasyon göstermektedir.

4.9. Kamu-STK İş Birliği ve Ağ Kapasitesi

Bir sivil toplum kuruluşunun toplumsal etki düzeyi, sadece kendi içsel kaynakları ve kurumsal kapasitesiyle değil, içinde bulunduğu ilişkisel ağın gücüyle de doğrudan ilişkilidir. Putnam'ın (2000) köprü kurucu sosyal sermaye olarak tanımladığı bu süreç, STK'ların farklı toplumsal gruplar, diğer sivil aktörler ve kamu otoriteleri ile kurduğu yatay ve dikey ilişkilerin niteliğini ifade etmektedir. Modern yönetişim anlayışı, sivil toplumun kamu politikalarının pasif bir gözlemcisi değil, aksine ortak karar alma süreçlerine veri sağlayan, öneri geliştiren ve denetim mekanizmalarında aktif rol oynayan stratejik bir paydaş olmasını öngörür. Bu kapsamda STK'ların ağ kapasitesi; kuruluşların sadece bireysel hedeflerine odaklanan izole birimler mi, yoksa kentsel sorunlara bütüncül çözümler üreten entegre aktörler mi olduğunu belirleyen temel bir kırılma noktasıdır.

Tablo IX: Kamu-STK İş Birliği ve Ağ Kapasitesi (N=163)

Sıra No	Anket sorusu	Yanıt seçenekleri	Frekans (n)	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
9.1.	Kuruluşunuzun proje yürütme, hibe ve desteklerden yararlanma deneyimi var mıdır?	Hayır	78	47,9	47,9
		Evet	85	52,1	100,0
9.2.	Kuruluşunuz, farklı kurum ve kuruluşlar ile ortaklıklar geliştirmekte midir?	Hayır	67	41,1	41,1
		Evet	96	58,9	100,0
9.3.	Seçeneklerde belirtilenlerden, kuruluşunuzun katıldığı ve görüş bildirdiği kamu kurum toplantılarını belirtiniz.	Valilik	9	5,5	5,5
		Belediye	43	26,4	31,9
		Bakanlık	1	0,6	32,5
		Kaymakamlık	3	1,8	34,4
		İl Müdürlükleri	3	1,8	36,2
		TBMM Parti Grup Toplantıları	4	2,5	38,7
		TBMM İhtisas Komisyonları	3	1,8	40,5
		Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları	1	0,6	41,1
		Hiçbiri	19	11,7	52,8
		Valilik, Kaymakamlık, Bakanlık	51	31,3	84,0
		Belediye ve Valilik	26	16,0	100,0
9.4.	Kuruluşunuzun dahil olduğu kurul/konsey üyelikleri?	Hiçbir üyeliği yok	110	67,5	67,5
		Kent Konseyi	36	22,1	89,6
		Vakıflar Meclisi	3	1,8	91,4
		Danışma Kurulu	2	1,2	92,6
		Diğer	12	7,4	99,4
9.5.	Kuruluşunuzun kent konseyi, danışma kurulu ve benzerlerine üye olmama nedeni?	Davet gelmedi	40	24,5	24,5
		Yeni bir kuruluşuz	6	3,7	28,2
		Kapasitemiz yetersiz	3	1,8	30,1
		Yeterli bilgimiz yok	22	13,5	43,6
		İhtiyaç duymadık/istemedik	33	20,2	63,8
		Aday olduk; ama seçilemedik	1	0,6	64,4
		Güvensizlik	1	0,6	65,0
		Üyelikleri olanlar	57	35,0	100,0
9.6.	Kuruluşunuzun dahil olduğu federasyon ya da birlik üyeliği var mıdır?	Hayır	105	64,4	64,4
		Evet	58	35,6	100,0
9.7.	Kuruluşunuzun dahil olduğu bir ağ, inisiyatif ya da platform üyeliği var mıdır?	Hayır	107	65,6	65,6
		Evet	56	34,4	100,0
9.8.	Kuruluşunuzun dahil olduğu STK’lar arası iş birliği, ortak proje, paydaşlık vb. birliktelikler var mıdır?	Hayır	67	41,1	41,1
		Evet	96	58,9	100,0

Tablo 9.1’de katılımcı kuruluşların 85’inin (%52,1), proje yürütme ve çeşitli desteklerden yararlanma konusunda deneyime sahip olduğu belirlenmiş olup kuruluşların %47,9’unun proje yürütme veya hibe alma konusunda herhangi bir geçmiş deneyimi bulunmadığı ortaya koyulmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının finansal sürdürülebilirlik için proje tabanlı çalışma modellerini ne ölçüde benimsediklerini ortaya koyan bu bulgulardan hareketle, Kocaeli genelindeki STK’larda proje kültürünün henüz tam olarak yaygınlaşmadığı ve kuruluşların neredeyse yarısının proje odaklı finansman modellerine uzak olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9.2’de sivil toplum kuruluşlarının tekil faaliyetlerden ziyade ağ kurma ve kolektif çalışma modellerine olan yatkınlığını ortaya koyan bu tabloda, kuruluşların %58,9’u (n=96), farklı kurum ve kuruluşlar ile aktif olarak ortaklıklar geliştirdiği saptanmıştır. Ortaklık geliştirmede belirten kuruluşların oranı %41,1 (n=67) seviyesindedir. Bulgular, Kocaeli sivil toplum ekosistemindeki kuruluşların yaklaşık %60’ının dışa dönük bir iş birliği stratejisi benimsediğini ortaya koymaktadır. Bu eğilim, önceki tablolarda yer alan kuruluşların proje yürütme deneyimi (%52,1) ile pozitif yönlü bir korelasyon sergilemekte olup ortaklık geliştirme pratiğinin büyük oranda proje tabanlı çalışma disiplini ile eşzamanlı ilerlediğini göstermektedir.

Tablo 9.3’te STK’ların yerel ve ulusal düzeydeki karar alma süreçlerine katılım yoğunluğunu ve dahil oldukları idari birimleri gösteren bu tabloda, kuruluşların %31,3’ü (n=51) valilik, kaymakamlık ve bakanlık düzeyindeki toplantılara katılım sağladıkları bulgulanmıştır. Sadece belediye toplantılarına katılanların oranı %26,4’tür. Valilik ve belediye toplantılarına birlikte katılanlar ise %16,0 düzeyindedir. Herhangi bir kamu kurumu toplantısına katılmadığını veya görüş bildirmediğini belirten kuruluşların oranı %11,7’dir. Sadece valilik düzeyinde katılım sağlayanlar %5,5 seviyesinde kalmıştır. TBMM parti grup toplantıları (%2,5) ve TBMM ihtisas komisyonları (%1,8) gibi yasama faaliyetlerine katılım oldukça düşüktür. Kaymakamlık (%1,8) ve il müdürlükleri (%1,8) düzeyindeki tekil etkileşimler de sınırlı seviyededir. Elde edilen verilerden hareketle, Kocaeli sivil toplumunun büyük bir kısmının (%73,7 karma ve yerel toplamlı) kamu yönetimiyle aktif bir diyalog içerisinde olduğu; özellikle belediyelerin STK’lar için en temel paydaş olduğu saptanmıştır. Öte yandan, katılımcıların yaklaşık üçte birinin en üst düzey devlet kurumlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede görüş bildirmesi ise bölgedeki kurumsal temsil gücünün yüksekliği olarak gözlemlenmiştir.

Tablo 9.4’te örneklemin %67,5 (n=110) oranında herhangi bir kurul veya konsey üyeliğinin bulunmadığı saptanmıştır. Kurumsal ağlara ve üyeliklere katılan kuruluşlar arasında en yüksek görülme sıklığı, %22,1 (n=36) ile kent konseyinde kümelenmektedir. Buna karşın, vakıflar meclisi üyeliği %1,8 gibi oldukça sınırlı

bir düzeydedir. Danışma Kurulu üyeliğine sahip olanların oranı ise %1,2’dir. Diğer kategorisi altındaki heterojen üyelik yapıları ise %7,4 oranında bir paya sahiptir. Mevcut tablo, Kocaeli’deki STK’ların yaklaşık üçte ikisinin herhangi bir resmi kurul veya konsey mekanizmasına dahil olmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kuruluşların kamu kurum toplantılarına katılım oranının (%73,7) yüksekliği ile bu tablodaki kurumsal üyelik oranının (%32,5) düşüklüğü kıyaslandığında, kuruluşların kamuyla ilişkilerini resmi bir üyelik statüsünden ziyade, daha çok toplantı bazlı ve resmiyette sorumluluk üstlenilmeyen ağlar üzerinden yürütmeyi tercih ettikleri sonucuna varılmıştır.

Tablo 9.5’te STK’ların yerel yönetim mekanizmalarının dışında kalma gerekçelerini ortaya koyan bu tabloda, kuruluşların %24,5’i (n=40) kurumsal kurullara dahil olmamalarındaki temel gerekçenin kendilerine bir davet gelmemesi olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların %20,2’si bu tür yapılara dahil olmayı istemediklerini veya ihtiyaç duymadıklarını ifade ederken, kuruluşların %13,5’i bu kurullar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları için üye olmadıklarını ifade etmişlerdir. Diğer gerekçeler ise yeni bir kuruluş olma (%3,7), kapasite yetersizliği (%1,8), aday olup seçilememe (%0,6) ve güvensizlik (%0,6) olarak görülmektedir. Bununla birlikte yanıtların %35’i (n=57) halihazırda bir kurul üyeliği bulunan kuruluşları temsil etmektedir. Verilerden hareketle, Kocaeli genelinde sivil toplum kuruluşlarının yerel karar alma mekanizmalarına katılımının önündeki en büyük engelin davet gelmemesi ve bilgi eksikliği (yaklaşık %38) olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda kuruluşların potansiyel olarak bu mekanizmalara dahil edilebilir durumdayken, beşte birlik bir kesimin ise kurumsal ağlara dahil olmayı tercih etmedikleri saptanmıştır.

Tablo 9.6’da kuruluşların %64,4’ü (n=105), herhangi bir federasyon ya da birlik üyeliğinin bulunmadığı görülmektedir. Bir federasyon veya birlik çatısı altında yer alan kuruluşların oranı %35,6 (58 kuruluş) seviyesinde olup kuruluşların yaklaşık %67,5’i yerel konseylere/kurullara dahil değildir. Benzer şekilde %64,4’ü de herhangi bir federasyon veya birlik çatısı altında bulunmamaktadır.

Tablo 9.7’de Kocaeli’deki sivil toplum kuruluşlarının sivil ağlar ve platformlar üzerinden kurdukları dayanışma ve ortaklık düzeyleri gösteren bu tabloda, kuruluşların büyük bir çoğunluğu (%65,6), herhangi bir ağ, inisiyatif veya platform üyeliğine sahip olmadığı saptanmıştır. Bir sivil ağı veya platforma dahil olduğunu ifade eden kuruluşların oranı ise %34,4’tür (n=56). Elde edilen bulgularda, Kocaeli sivil toplumunda münferit çalışma eğiliminin baskın olduğu; kuruluşların yaklaşık üçte ikisinin herhangi bir platforma dahil olmadığı ve sivil toplum yapısındaki kolektif hareket etme ve ortak ses çıkarma kapasitesinin geliştirilmeye açık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9.8’de elde edilen bulgular, katılımcı kuruluşların %58,9’unun (n=96) diğer STK’larla iş birliği, ortak proje veya paydaşlık temelli bir etkileşim içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Herhangi bir kurumsal ortaklık sürecine dahil olmayan yapıların oranı ise %41,1 (n=67) olarak saptanmıştır. Söz konusu veriler, kuruluşların dahil oldukları platform/ağ üyelikleri ile karşılaştırıldığında, Kocaeli sivil toplum yapısında yönetim modelleri açısından belirgin bir farklılaşma göze çarpmaktadır. Kuruluşların yalnızca %34,4’ü resmi bir platform veya ağ üyeliği beyan ederken, %58,9’unun somut iş

birliği süreçlerinde yer alması, yerel STK’ların kalıcı ve bürokratik yapılar yerine, proje tabanlı ve esnek birliktelik modellerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Söz konusu %58,9’luk iş birliği oranı önceki tablolarda yer alan, kuruluşların %52,1’lik proje yürütme deneyimi ile büyük ölçüde örtüştüğü de tespit edilen bir başka husustur. Sonuç olarak tüm bu kurumsal kapasite, finansman ve iş birliği verilerini birleştirdiğimizde, Kocaeli’deki sivil toplumun federasyon ya da platform benzeri büyük resmi örgütlenmeler yerine icraat odaklı iş birliğini önceliklendirdiği saptanmıştır.

Tablo IX.I: Kamu-STK İş Birliğine Katılım Düzeyleri (N=163)

Kamu-STK İş Birliğine Katılım Düzeyleri			Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
9.9.	Diğer sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmak faydalıdır.	Frekans (n)	8	1	21	41	92
		Yüzde (%)	4,9	0,6	13	25	56,4
		Birikimli Yüzde	4,9	5,5	18	44	100
9.10.	Belediyelerle iş birliği yapmak faydalıdır.	Frekans (n)	5	0	16	30	112
		Yüzde (%)	3,1	0	9,8	18	68,7
		Birikimli Yüzde	3,1	0	13	31	100
9.11.	Kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği yapmak faydalıdır.	Frekans (n)	5	0	15	35	108
		Yüzde (%)	3,1	0	9,2	22	66,3
		Birikimli Yüzde	3,1	0	12	34	100
9.12.	Valiliğimizden yeterli destek veriliyor.	Frekans (n)	12	19	46	45	41
		Yüzde (%)	7,4	12	28	28	25,2
		Birikimli Yüzde	7,4	19	47	75	100
9.13.	Kaymakamlığımızdan yeterli destek veriliyor.	Frekans (n)	15	20	50	37	41
		Yüzde (%)	9,2	12	31	23	25,2
		Birikimli Yüzde	9,2	22	52	75	100
9.14.	Belediyemizden yeterli destek veriliyor.	Frekans (n)	10	8	29	46	70
		Yüzde (%)	6,1	4,9	18	28	42,9
		Birikimli Yüzde	6,1	11	29	57	100

Tablo 9.9’da Kocaeli genelindeki sivil toplum kuruluşlarının paydaşlar arası iş birliği ve stratejik ortaklıklarına yönelik algısal tutumları ortaya koyulmuş olup örneklemenin %56,4’ü kesinlikle katılıyorum, %25,2’sinin ise katılmıyorum olmak üzere %81,6’sının diğer STK’larla iş birliği kurmanın kurumsal anlamda fayda sağlayacağı görüşüne aktif katılım gösterdiği bulgulanmıştır. Kuruluşların %12,9’u bu yaklaşıma kısmen katılırken (n=21), iş birliğini

işlevsel bulmayanların oranı %5,5 ile istatistiksel olarak düşük bir düzeyde kalmıştır. Kuruluşların %81,6’sı iş birliğini normatif düzeyde desteklemesine rağmen, fiili katılımın %58,9 düzeyinde seyretmesi, yaklaşık %22,7’lik bir kesimin iş birliği motivasyonuna sahip olduğu halde uygun platform, kurumsal davet veya kaynak kısıtlılığı gibi bariyerler nedeniyle sürece dahil olamadığını göstermektedir.

Tablo 9.10 incelendiğinde, kuruluşların büyük bir çoğunluğu (%87,1), belediyelerle iş birliği yapmanın faydalı olduğu görüşündedir. Katılımcıların %68,7'si (n=112) ise bu önermeye kesinlikle katılıyorum diyerek en güçlü düzeyde destek verdiği belirlenmiştir. Katılıyorum diyenlerin oranı %18,4 (n=30) seviyesinde olup kuruluşların sadece %9,8'i konuya kısmen katılırken, iş birliğini kesinlikle faydalı bulmayanların oranı ise yalnızca %3,1'dir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimleri ne ölçüde stratejik bir paydaş olarak gördüğü ve kurumsal iş birliğine olan inançları yansıtılmış olup bu tablodaki bulgular, önceki tabloda yer alan STK'lar arası iş birliği yapma fikri ile kıyaslandığında, STK'ların belediyelerle iş birliği yapma isteğinin (%87,1), diğer STK'larla iş birliği yapma isteğinden (%81,6) yaklaşık 5,5 puan daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu veri, belediyelerin STK'lar için en kritik çözüm ortağı ve kaynak noktası olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kesinlikle katılıyorum oranının %68,7 gibi çok yüksek bir seviyede olması ise Kocaeli'deki STK'ların yerel yönetimle ortak projeler geliştirmeye son derece arzulu ve hazır olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 9.11'de Kocaeli'deki sivil toplum kuruluşlarının genel olarak kamu bürokrasisi ve devlet kurumlarını ne düzeyde stratejik bir çözüm ortağı olarak gördüğünü ortaya koyan bu tabloda, "Kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği yapmak faydalıdır" ifadesine katılımcıların %66,3'ü (n=108) kesinlikle katılıyorum cevabı verirken, %21,5 (n=35) oranında ise katılıyorum cevabı vererek iş birliğine verdikleri düzey belirlenmiştir. Bu bağlamda kuruluşların toplamda %87,8'inin kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliği yapmanın faydalı olduğu yönünde algısal tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte, kuruluşların %9,2'sinin konuya kısmen katıldığı ve kamu ile iş birliğini kesinlikle faydasız görenlerin oranının ise yalnızca %3,1 (n=5) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 9.12'de yerel mülki idare amirliği olan Valilik makamının sağladığı kurumsal desteğe yönelik katılım düzeyleri incelendiğinde; "Valiliğimizden yeterli destek veriliyor" ifadesine kuruluşların kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevapları birleştirilerek %52,8'inin (n=86) mevcut desteklerin yeterli bulunduğu saptanmıştır. Katılımcıların %28,2'si (n=46) ise valilik tarafından sunulan mekanizmaları kısmen yeterli olarak nitelendirmektedir. Bu bulgu, valilik ile sivil toplum kuruluşları arasındaki eş güdüm

ve destek süreçlerinde iyileştirilmesi gereken gri alanların varlığını göstermektedir. Öte yandan, valilik desteğini yetersiz bulanların kümülatif oranı %19,1 seviyesinde kaydedilmiş olup bu grubun %7,4'ü desteği kesinlikle yetersiz bulurken, %11,7'si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Veriler bütüncül bir perspektifle değerlendirildiğinde; valiliğin STK ekosistemi üzerinde belirgin bir meşruiyet ve destek algısı oluşturduğu, ancak örneklemin yaklaşık yarısının (%47,3) tam memnuniyet eşliğinin altında kalması nedeniyle daha kapsayıcı bir yerel kamu-STK iş birliği modeline ve daha aktif mekanizmalara ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 9.13'te Sivil toplum kuruluşlarının yerel mülki idarenin ilçe düzeyindeki temsilcisi olan Kaymakamlıklardan aldıkları desteği yeterli bulup bulmadıklarını sorgulayan bu tabloda, "Kaymakamlığımızdan yeterli destek veriliyor" ifadesine kuruluşların %25,2'si kesinlikle katılıyorum, %22,7'si ise katılıyorum üzere toplam %47,9'unun kaymakamlığın yeterli desteği sağladığı görülmektedir. Örneklemin en yüksek yoğunluğa sahip tekil grubu olan %30,7'lik kesim (n=50) sunulan desteği kısmen yeterli olarak nitelendirmiştir. Kaymakamlık düzeyindeki destek mekanizmalarını yetersiz bulanların kümülatif oranı ise %21,5 seviyesinde kaydedilmiştir. Elde edilen veriler, kaymakamlık düzeyinde katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin toplamı (%21,5), ilçe düzeyindeki mülki idare ile sivil toplum arasındaki diyalogun ve destek mekanizmalarının daha kurumsal bir yapıya kavuşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, kaymakamlık desteğine yönelik kesin memnuniyet oranı (%25,2), valilik tablosundaki oranla birebir aynı olup bu örtüşme, mülki idarenin her iki kademesinde de STK'lara yönelik benzer bir kurumsal yaklaşım sergilendiğini göstermektedir.

Tablo 9.14'te Kocaeli'deki sivil toplum kuruluşlarının belediyeler tarafından sunulan destek mekanizmalarına yönelik algısal memnuniyet düzeylerini ortaya koyan bu tabloda, "Belediyemizden yeterli destek veriliyor" ifadesine kuruluşların %42,9 oranında kesinlikle katılıyorum ve %28,2 oranında katılıyorum cevaplarının toplamı olarak %71,1 gibi yüksek bir çoğunluğu, belediyelerin sunduğu desteği yeterli buldukları tespit edilmiştir. Kuruluşların %17,8'i sunulan imkanları kısmen yeterli olarak nitelendirirken; belediye desteğini yetersiz bulanların kümülatif oranı %11,0 ile istatistiksel olarak düşük bir seviyede kalmıştır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada Kocaeli’deki sivil toplumun yapısal sorunları ve geleceğe dair potansiyelleri değerlendirilmiştir. Bulgular, STK’ların sayıca artmasına rağmen operasyonel bakımdan zayıf kaldıklarını, finansal sürdürülebilirlik, hukuki çerçeve ve toplumsal güven ağlarının zayıflığı gibi faktörlerin, kuruluşların özerk hareket kapasitesini ciddi biçimde sınırlandırdığını göstermektedir. Kocaeli sivil toplum ekosistemine dair yürütülen bu kapsamlı saha araştırması, kentin endüstriyel gücü ile toplumsal dinamizminin sürdürülebilir bir yönetim modelinde buluşması noktasında kritik bir eşikte olduğunu ortaya koymaktadır. Zira nicel verilerin geniş ölçekli tarama modeliyle elde edilen bulguları, nitel verilerin odak grup görüşmeleriyle sentezlendiğinde, Kocaeli sivil toplumunun kurumsallaşma, profesyonelleşme ve kamu ile kurulan ilişkilerin niteliği noktasında önemli bir kapasite sınırlılığı ile içinde olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçları, sivil toplum kuruluşlarının önemli bir kısmının hala geleneksel, sembolik ve işlevselliği sınırlı bir çizgide hareket ettiğini, buna karşın dijitalleşen ve karmaşıklaşan kentsel sorunlara çözüm üretebilecek kapasiteye sahip, proje odaklı yeni nesil yapıların ise kurumsal destek ve ağ entegrasyonu ihtiyacı içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Kocaeli’deki STK ekosisteminin geleneksel pratikleri ile profesyonel veri odaklı ve iş birliğine dayalı yeni nesil sivil toplum anlayışı arasında bir geçiş sancısı yaşadığını göstermektedir. Kuramsal çerçevede tartışılan bağımlı özerklik paradoksu, Kocaeli özelinde de karşılığını bulmuş; STK’ların finansal bağımlılıkları nedeniyle özgün gündemlerini korumak ile kamu/fon sağlayıcıların önceliklerine uyum sağlamak arasında stratejik bir ikilemde kaldıkları bulgulanmıştır. Bu durum, STK’ların kentsel karar alma süreçlerinde hizmet sağlayıcı veya taşeron konumuna indirgenmesine neden olurken, kamusal aklı özgürce temsil eden özneler olma vasıflarını zayıflatmaktadır. Buna bağlı olarak, kentin endüstriyel yapısından kaynaklanan çevresel riskler, yoğun göçün tetiklediği sosyal belirsizlikler ve bölgede beklenen deprem gerçeği; sivil toplumu sadece kriz anlarında refleks gösteren yapılar olmaktan çıkarıp kentsel risklerin yönetimini ve dirençli bir kent inşasında aktif bir alt siyaset aktörü olarak konumlandırmaktadır. Bu bağlamda Kocaeli sivil toplumu; kentsel yaşam kalitesinin korunması ve toplumsal güvenliğin sürdürülebilirliği noktasında kamu, yerel yönetimler ve vatandaşlar arasında köprü kuracak kritik bir potansiyele sahiptir. Ancak söz konusu potansiyelin işlevselliğe ve toplumsal faydaya dönüşmesi; Kocaeli’de geleneksel yapıdan risk odaklı ve katılımcı bir yönetim modeline geçişi zorunlu kılmaktadır.

Araştırma, bu yapısal kısıtların aşılması noktasında, yerel yönetimler ve sivil toplum paydaşları için somut bir paradigma değişimi önermektedir. Sivil toplumun hacimsel büyüklükten operasyonel verimliliğe geçişi; kurumsal kapasiteyi güçlendiren, dijital entegrasyonu sağlayan ve sosyal sermayeyi

birleştirici bir modele dönüştüren stratejik bir eylem planını gerektirmektedir. Bu bağlamda Kocaeli sivil toplumu; duralan bir sivil alan riskine karşı, profesyonel yetkinlik ile gönüllü değerleri sentezleyen bütünleşik ve işlevsel bir yapıda yeniden kurgulanmalıdır. Bu kurgu, sivil toplum kuruluşlarının karar alma mekanizmalarına eklemlenmesini yalnızca bir niyet beyanı olmaktan çıkarıp teknolojik altyapıyla desteklenen açık yönetim ağı üzerinden kurumsallaştırmayı hedeflemelidir. Söz konusu dönüşümün pratik bir çıktısı olarak hemşehri dernekleri gibi geleneksel yapıların kentsel afet dirençliliği ve ekolojik izleme gibi teknik alanlarda aktif aktörlere dönüşmesini tetikleyecek somut bir politika aracı olarak tematik akreditasyon ve teşvik sistemi önerilmektedir. Nitekim yerel yönetimlerin stratejik planlama süreçlerinde, üniversitelerin toplumsal katkı misyonlarında ve sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasite geliştirme ajandalarında temel birer referans noktası niteliğinde kurgulanan bu ekosistemle birlikte, sivil toplumun kurumsal kapasitesi ile yerel yönetimin operasyonel gücü arasındaki etkileşim; rasyonel ve denetlenebilir bir zemine oturacaktır. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliği modellerinin dijital bir platforma taşınarak kurumsallaştırılması; aile, gençlik ve gönüllülük temalarının kentin temel stratejik öncelikleri haline getirilmesi; engelli bireylerin dijital rotalarla hayatın her alanına tam erişiminin sağlanması ve yerel karar alma süreçlerine katılımlarının desteklenmesi; göçle gelen kültürel zenginliğin sosyal uyum projeleriyle birer kent değeri haline getirilmesi bağlamlarında geliştirilecek toplumsal fayda odaklı projeler, bu süreçte kritik öneme sahiptir.

Söz konusu yapılanma, akıllı kent uygulamalarıyla entegre edilmiş açık yönetim ağı ile hemşehri derneklerinin durağan yapılardan kentin çevre ve afet dirençliliğine katkı sunan dinamik organizasyonlara dönüşümü mümkün kılacaktır. Kadın girişimciliğinin e-ticaret ve mentörlük ağlarıyla ekonomik bir özneye dönüştürülmesi, üniversite gençliğinin gönüllülük kredileriyle toplumsal sorumluluk projelerine akademik motivasyonla dahil edilmesi, kentin sosyal dokusunu güçlendirecek temel kaldıraçlar olarak kentsel refahın sürdürülebilirliğine hizmet edecektir. Ayrıca, çevresel izleme sistemleri ve sosyal veri bankaları aracılığıyla, hizmet sunumunda veriye dayalı bir yönetim modeli benimsenmesi, kamu kaynaklarının etkin dağılımını ve sosyal politika üretiminde rasyonelliği sağlayarak Kocaeli’nin sadece bir sanayi kenti değil, aynı zamanda sivil toplumun ve sosyal inovasyonun merkezi olma vizyonuna katkı sunacağı değerlendirilmektedir. Sonuç perspektifiyle bu çalışma, sivil toplumun sadece bir toplumsal hizmet birimi olarak değil, kentsel vizyonun belirlenmesinde vazgeçilmez bir stratejik paydaş olarak konumlanmasını sağlayacak Kocaeli ölçeğinde katılımcı bir yönetim modelinin tesisi için hem kuramsal derinliği olan hem de uygulamaya rehberlik eden bir zemin sunmaktadır.

Kaynakça

- Althusser, L. (2002). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (Y. Alp & M. Özışık, Çev.; 5. Baskı). İletişim Yayınları.
- Anheier, H. K. (2014). Nonprofit Organizations: Theory, Management, Policy. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315851044>
- Barkan, Ö. L. (1963). Osmanlı İmparatorluğunda Esnaf Cemiyetleri. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 41(1-4), 1-49. <https://izlik.org/JA25NE63FY>
- Beck, U. (1992). Risk Society: Towards a New Modernity. Sage Publications.
- Biekart, K., Kontinen, T., & Millstein, M. (Ed.). (2023). Civil Society Responses to Changing Civic Spaces. Palgrave Macmillan/EADI Global Development Series. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-23305-0>
- Bora, T. (2002). Sivil Toplum ve Milliyetçilik. S. Yerasimos, G. Seufert, & N. Mert (Der.), Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik İçinde. İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). Dünyanın Sefaleti (L. Ünsaldı, Ö. Aktaş ve T. Arvas, Çev.). Heretik Yayınları.
- Carter, D. A., Simkins, B. J., & Simpson, W. G. (2003). Corporate Governance, Board Diversity, and Firm Value. The Financial Review, 38(1), 33-53 <https://doi.org/10.1111/1540-6288.00034>
- Cohen, J. L., & Arato, A. (1992). Civil Society and Political Theory. MIT Press.
- Creswell, J. W. (2021). Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş (M. Sözbilir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Dalton, R. J., & Kuechler, M. (Eds.). (1990). Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies. Oxford University Press.
- Etzioni, A. (1968). The Active Society: A Theory of Societal and Political Processes. The Free Press.
- Etzioni, A. (1973). The Third Sector and Domestic Missions. Public Administration Review, 33(4), 314-323. <https://doi.org/10.2307/975110>
- Gellner, E. (1994). Conditions of Liberty: Civil Society and its Rivals. Allen Lane/The Penguin Press.
- Gramsci, A. (1978). Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci, Quentin Hoare (der.), çev. G. Nowell Smith, New York, International Publishers, 1978, s.1424-1425.
- Güler, M. (2024). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Mekanizmalarına Katılımı. Akademik Hassasiyetler, 11(24), 98-119. <https://izlik.org/JA82NP28DC>
- Habermas, J. (1991). The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society. MIT Press.
- Harvey, D. (2005). A Brief History of Neoliberalism. Oxford University Press.
- Kaldor, M. (2003). Global Civil Society: An Answer to War. Polity Press.
- Kamat, S. (2004). The Privatization of Public Interest: Theorizing NGO Discourse in a Neoliberal Era. Journal of International Development, 11(1), 155-176. <https://doi.org/10.1080/0969229042000179794>
- Karpat, K. H. (1967). Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Temeller. İstanbul Matbaası.
- Karpat, K. H. (2011). Türk Siyasi Tarihi. Timaş Yayınları.
- Keane, J. (1993). Sivil Toplum ve Devlet (E. Akın, vd., Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Keyman, E. F., & İçduygu, A. (2003). Globalization, Civil Society and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses. Citizenship Studies, 7(2), 219-234. <https://doi.org/10.1080/1362102032000065982>
- Mardin, Ş. (1990). Türkiye’de Toplum ve Siyaset: Makaleler 1. İletişim Yayınları.
- Melucci, A. (1989). Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society. Temple University Press.
- Pestoff, V. (2018). Co-Production and Public Service Management: Citizenship, Governance and Public Services Management. Routledge.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. Simon & Schuster.
- Ryfman, P. (2006). Sivil Toplum Kuruluşları (İ. Yerguz, Çev.). İletişim Yayınları.
- Sağlam, M. T. (2020). Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihi Gelişimi ve Sivil Toplumun Örgütlü Yapısı Olarak STK’lar. Turkish Studies - Social, 15(1), 591-610. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.39349>
- Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1997). Defining the Nonprofit Sector: A Cross-National Analysis. Manchester University Press.
- Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1998). Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally. World Politics, 50(3), 501-550.
- Sarıbay, A. Y. (2000). Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz. Alfa Yayınları.
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. (2024). Civil Society Perception in Türkiye Report. STGM Yayınları.
- Suchman, M. C. (1995). Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. Academy of Management Review, 20(3), 571-610. <https://doi.org/10.2307/258788>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2026). İllere ve Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler. <https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-alanlarina-gore-dernekler>
- Touraine, A. (1981). The Voice and the Eye: An Analysis of Social Movements (A. Duff, Trans.). Cambridge University Press.
- Tunaya, T. Z. (1988). Türkiye’de Siyasal Partiler: İkinci Meşrutiyet Dönemi (Cilt 1, 2. baskı). Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tunçay, M. (1981). Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931). Yurt Yayınları.
- Yerasimos, S., Seufert, G., vd. (2001). Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik. İletişim Yayınları.
- Zihnioğlu, Ö. (2021). Supporting Democracy, Human Rights, and Civil Liberties in Turkey: The Case for the EU. Heinrich Böll Stiftung. <https://tr.boell.org/en/2021/11/02/supporting-democracy-human-rights-and-civil-liberties-turkey-case-eu>